

AZ ORVOSI KÖNYVTÁROS

1968

8. ÉVF.

I

S Z Á M

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR
ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
BUDAPEST

Rel

SR 138

AZ ORVOSI KÖNYVTÁROS

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ

T á j é k o z t a t ó j a

1968

8. évfolyam

1.szám

TARTALOM

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ 1967. évi jelentése.	7
SZEPESI Zoltánné: Az orvostudományi könyvtári hálózat fejlődéséről	15
BATÁRI Gyula: Régi magyar orvosi folyóiratok I.	22
NYIRI Mihály - P. JUHÁSZ Vera: Bevezetés a könyvtári és doku- mentációs munka gépesítésének ismereteibe.	28
JANTSITS Gabriella: Külföldi folyóiratok nyilvántartása optikai lyukkártyákon.	56
DEZSŐ Zsigmondné: Bemutatjuk az INFORMATIKA-t.	61
K ö n y v t á r o s o k i r j á k	
FÜLDY Lajosné: Tájékoztatás - a franciák szemszögéből.	67
S z e m l e	
LÁNG Péter: A Szegedi Orvostudományi Egyetem két évkönyvéről .	70
K ö z l e m é n y e k - H i r e k	73

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság

Felelős szerkesztő:

dr. Székely Sándor

Szerkesztő:

Torday Aliz

Szerkesztőség:

Országos Orvostudományi Könyvtár
és Dokumentációs Központ
Budapest, VIII.
Szentkirályi utca 21.
Telefon: 343-736, 343-788

Jelen számunk munkatársai:

dr. SZEPESI Zoltánné az OOK osztályvezetője, BATÁRI Gyula az Országos Széchenyi Könyvtár munkatársa, dr. NYÍRI Mihály és P. JUHÁSZ Vera a Humán Oltóanyagtermelő és Kutató Intézet munkatársai, dr. JANTSITS Gabriella az OOK tudományos munkatársa, dr. DEZSŐ Zsigmondné a KGM Tudományos Tájékoztató Intézet munkatársa, FÖLDY Lajosné a Péterfy Sándor utcai kórház könyvtárosa, LÁNG Péter az OOK munkatársa.

Felelős kiadó: dr Székely Sándor

Készült:

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR
ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
Sokszorosító részlegében

Pld.szám: 180

СОДЕРЖАНИЕ

Отчет о работе Центральной Библиотеки и Института Информации Медицинских Наук в 1967-ом году	7
Мария СЕНЕШИ : О развитии медицинской библиотечной сети	15
Дьюла ВАТАРИ : Старые венгерские медицинские журналы I.	22
Михай НЬИРИ - Вера П. ЮХАС : Введение в механизацию библиотечной и документационно-информационной ра- боты	28
Габриела ЯНТИШ : Регистрация иностранных журналов с помощью оптических перфокарт	56
Ева ДЭЖЕ : Мы представим вам наш журнал "ИНФОРМАТИКА"	61
Н а ш и б и б л и о т е к а р и сообщает	
Агнеш ФЭЛДИ : Как видят французские библиотекары проблематику информации	67
О В З О Р	
Петер ЛАНГ : Рецензия о двух летописях Сегедского медицинского университета	70
И з в е с т и я и н о в о с т и	73

C O N T E N T S

Annual report /1967/ of the National Medical Library and Center for Documentation	7
Mária SZEPESI: Report on the development of the medical library network.	15
Gyula BATÁRI: The early Hungarian medical journals. I	22
Mihály NYIRI - Vera P. JUHÁSZ: On the mechanization of library and documentation work	28
Gabriella JANTSITS: Registry of foreign journals on visual punch cards	56
Éva DEZSÓ: We present the INFORMATIKA	61
The librarians report:	
Ágnes FÖLDY: Information as seen by the French documentalists	67
Review	
Péter LÁNG: Two annuals of the Medical University, Szeged . . .	70
Notes and News	73

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ

1967. évi jelentése

I. Általános jellemzés

Az OOKDK 1967-ben az előző évvel azonos létszámmal és valamivel nagyobb költségvetési kerettel végezte munkáját. A költségvetési keret növelésével lényegében azonos bevételi többletet tervezünk az előző évhez viszonyítva és ezt teljesítettük is. Rátértünk kiadványaink és szolgáltatásaink díjazott terjesztésére, vagyis megszűntünk az ingyenességet.

Munkakörülményeink - mint az előző évben már - kedvezőtlenek voltak, az 1967. évi munkatervünkben kitűzött fő célokat mindazonáltal elértük:

- a hálózati könyvtárak munkája általában fejlődött és különösen fejlődött a könyvtári alközpontokban folyó tájékoztató tevékenység, ezek a könyvtárak egyre jobban képesek a helyi igényeket kielégíteni;
- fejlesztettük központi információs tevékenységünket is, új, az eddiginél korszerűbb szolgáltatást is vezettünk be, amelynek már az első évben sikere volt;
- befejeztük az 1964 végén lebonyolított kérdőíves igényfelmérés feldolgozását és publikáltuk a feldolgozással kapcsolatban készült tanulmányokat valamint az egész munka összefoglalását;
- fejlődést értünk el a gépesítés terén; mint legfontosabban említjük, hogy az OOKDK Pylorys rendszerű xerox másológépet és Rominor típusú sokszorosító gépet kapott, ugyancsak egy-egy Pyloryst szerzett be a BOTE, a SZOTE és a POTE - ámbár ez utóbbi készülékek üzembe állítása részben nem történt meg az év végéig és részben nem is a könyvtári szolgáltatások céljára szerezték be azokat.

Ami a könyvtári hálózat szakirodalommal való ellátását illeti, e tekintetben a deviza nehézségek ellenére némi fejlődésről számolhatunk be, valamelyest növekedett az előző évhez képest a megrendelt devizás folyóiratok és könyvek száma. Tovább fejlődött a könyvtárközi kölcsönzés, a folyóirat körözés és ezzel a folyóirat állomány használata. Az Egészségügyi Minisztériumtól ebben az évben is kaptunk segítséget /deviza pótkeret/, amelyet a könyvrendelésekre tudtunk felhasználni.

1968. január 1-e az új gazdasági mechanizmus bevezetése. Ezzel kapcsolatban többször és időben tájékoztattuk hálózatunk könyvtárait a tennivalókról, az új gazdálkodási rendszerre való áttérésrel kapcsolatos problémákról. E munka eredményeképpen remélhető,

hogy a szakirodalommal való ellátásban /megítélésünk szerint ez az új mechanizmus legérzékenyebb pontja a mi területünkön/ nem lesz 1968-ban jelentős visszaesés.

II. Az egyes munkaterületeken végzett tevékenység

1. Vezetés, igazgatás

Az Országos Orvostudományi Könyvtárügyi Tanács /OOKT/ az év folyamán a következő kérdéseket vitatta meg: az OOKDK jelentése az 1966-ban végzett munkáról; az OOKDK évi munkaterve; a devizás irodalom rendelésének lehetőségai 1968-ban; az eü. intézményekben működő könyvtárosok nomenclaturájára és besorolására irányuló javaslat; gyűjtőköri együttműködés az orvostudományi szakirodalom beszerzése terén; javaslat a medikusok szakkönyvtári alapismeretekre történő oktatására; hasonló javaslat az orvostovábbképzés területére vonatkozóan; a hazai orvosi irodalom referáltságának felmérése a Medicinskij Referativnij Zsurnalban; az 1966-ban tartott országos orvosi könyvtáros értekezlet határozatainak végrehajtásáról beszámoló. Az OOKT elég sok fontos témát tárgyalt meg, az OOKDK igazgatója a megfelelő felterjesztéseket elkészítette és eljuttatta az illetékesekhez.

Az OOKT munkájáról - megalakulása óta - összefoglaló és értékelő tanulmány jelent meg "A huszadik ülést után" címmel Az Orvosi Könyvtáros c. folyóirat 1967. évi 3. számában.

Az év folyamán az OOKT két tagja hunyt el: dr Mátyus Endre, akinek helyére az eü. miniszter dr Kereszthury Zoltán főorvost nevezte ki Borsod megye további képviselőjével és Palla Ákos, az Országos Orvostörténeti Könyvtár igazgatója, akinek pótlására nem tettünk javaslatot.

Az OOKDK vezetősége az év folyamán rendszeresen - általában két hetenként - tartotta üléseit, amelyeken megtárgyalták az Intézet tevékenységével kapcsolatos kérdéseket.

A külföldi kapcsolatok ápolása, a nemzetközi szervezetek munkájában való részvételt illetően: az Intézet igazgatója részt vett a Könyvtár Egyesületek Nemzetközi Szövetségének valamint a Nemzetközi Dokumentációs Szövetség /IFLA és FID/ munkájában, ez utóbbi szervezet magyar nemzeti bizottságának tagjává nevezték ki. Az OOKDK-t meglátogatta Dimitriu Nanu dr, a bukaresti orvosi dokumentációs központ igazgatója és előadást tartott az OOKDK dolgozói és meghívott könyvtárosok számára. Az OOKDK igazgatója meglátogatta a szófiai orvosi

dokumentációs központot és tanulmányut keretében járt a prágai dokumentációs központban, ahol elsősorban a gépi dokumentációs módszereket tanulmányozta. Részt vett az Orvosi Sajtó Nemzetközi Egyesületének prágai konferenciáján is. A POTE könyvtárának vezetője a NDK-ban járt tanulmányuton, Berlin, Lipcse, Drezda könyvtárait és dokumentációs intézeteit látogatta meg.

Az oktató és tudományos filmek ügyeinek intézésében változás következett be: megalakult az Országos Orvostudományi Filmbizottság és átvette az OOKDK-tól az orvosi oktató és kutató filmek gyártásával kapcsolatos ügyintézését a megfelelő költségvetési kerettel együtt. Az OOKDK-nál maradt továbbra is a középkader oktató filmek készítésének ügyintézése és költségvetési kerete. Filmarchivumunk további gyarapítására törekszünk és továbbra is díjtalanul kölcsönözzük az archivált filmeket. Az év folyamán 93 féle filmből 102 filmkölcsönzést bonyolítottunk le.

Az Intézet a III. illetve a IV. évnegyedben megkapta a már említett Pylorys gyorsmásoló és Rominor sokszorosító berendezést. Belső munkaerő átcsoportosítással kialakítottuk az Intézet reprográfiai csoportját.

Folyamatosan szerkesztettük és megjelentettük az Orvosi Hetilapban a "Horus" orvostudományi dokumentációs szemlét, az év folyamán 27 szám jelent meg. A Horust felhasználtuk az orvosi könyvtárügy valamint az OOKDK kiadványainak és szolgáltatásainak a propagálására is.

2. Módszertani és hálózati munka

Az instruktork munkát a terv szerint végeztük el. A kiszállási alkalmak és a meglátogatott könyvtárak tekintetében a tervet némileg túlteljesítettük /64 helyett 101 alkalom, 188 könyvtár helyett 189/, a kiszállási napok számát nem teljesítettük /182 helyett 175/ mivel a tervezettnél több kiszállást hajtottunk végre budapesti könyvtárak meglátogatása céljából - ezek esetenként csupán fél napot vettek igénybe. Minden alközpontot meglátogattunk, de nem minden országos intézmény került sorra az évben. Az instruktork munka főleg arra irányult, hogy a fejlettebb könyvtárakban tovább fejlődjék a dokumentációs-információs tevékenység, és néhány könyvtárban újabb szolgáltatásokat indítsanak meg. Az eddig folyó ilyen munkákon kívül 1967-ben

- a DOTE Közp. Könyvtára és a székesfehérvári Megyei Kórház könyvtára az OOKDK témafigyelő szolgálatának kiegészítéseképpen néhány témából megkezdte a témafigyelést,
- az irodalomkutatás megindult a pécsi, a győri és a zalaegerszegi Megyei Kórházban,
- folyóiratállományának jegyzékét elkészítette és közreadja a kaposvári és a szekszárdi Megyei Kórház könyvtára,
- a szekszárdi Megyei Kórház könyvtára könyvállományának jegyzékét is elkészítette, a tagkönyvtárak rendelkezésre bocsátotta és folyamatosan készíti gyarapodásjegyzékét is,
- a tatabányai Városi Kórház könyvtára a külföldi általános folyóiratok cikkeit lyukkártyán tárta fel,
- az Onkológiai Intézet könyvtára retrospektív folyóirat jegyzékét állított össze,
- több bibliográfia készült: az Országos Ideg- és Elmegyógyintézetben elkészült a munkatársak 100 éves szakirodalmi tevékenységéről egy retrospektív bibliográfiai; az Onkológiai Intézet a munkatársainak 10 éves tevékenységét, a miskolci Megyei Kórház könyvtára a borsod megyei orvosok 1945-1967 közötti tevékenységét dolgozta fel, a SZOTE könyvtára az egyetem munkatársainak 1963-64-ben megjelent közleményeiről, a POTE könyvtára az egyetem dolgozóinak 1945-1966 között megjelent közleményeiről állított össze bibliográfiát.

Kilenc új könyvtár nyílt meg 1967-ben az addigi elégtelen helyiségek helyett, és pedíg: a szekszárdi, a veszprémi és a salgótarjáni Megyei Kórházban, az orosházi és a hatvani Városi Kórházban, az edényi Tüdőkórházban, a Balatonfüredi Állami Szívkórházban, a Humán Oltóanyagtermelő Intézet gödöllői intézetében és a SZOTE fogászati klinikáján.

Hét intézményben bővítették a könyvtárat vagy új berendezéssel látták el, és pedíg: a DOTE, a Korányi TBC Intézet, a tatabányai Megyei Kórház, a nyíregyházi Megyei Kórház, a budapesti László Kórház, az esztergomi és a bajai Városi Kórház könyvtárát.

Könyvtárépítkezésbe kezdtek, illetve a tervek elkészítették kilenc intézményben, és pedíg: a győri, a szombathelyi, a zalaegerszegi Megyei Kórházban, a tatabányai, a keszthelyi, a nagykanizsai, a karcagi Városi Kórházban, a Kutvölgyi uti Központi Állami Kórházban és a mosdósi TBC gyermek gyógyintézetben.

Évek óta törekszünk arra, hogy a háromféle kórházi könyvtár /szak-, beteg- és szakszervezeti/ egyesítésében, együttes kezelésében előrelépjünk. Az orvosi könyvtáros 1967-ben hat helyen vette kezelésébe a betegkönyvtárat és hét helyen a szakszervezeti könyvtárat. /Egy kórházban, a Kutvölgyi uti Állami Kórházban néhány éve megvalósult a háromféle könyvtár egyesítése./

Alközpontjainkban működő könyvtárosaink általában hálózati munkát is végeznek, e munka színvonala 1967-ben határozottan emelkedett. Négy olyan alközpontunk van még /János Kórház, Weil Emil Kórház, a kaposvári és a debreceni Megyei Kórház könyvtára/ amely nem végez hálózati munkát. 30 alközponti könyvtárunk vezetői közül négy szakképzetlen /mindnyájan túl a korhatáron/, egynek a szakképzése folyamatban van - a többi szakképzett.

Könyvtáralképző tevékenységünk keretében:

- egy levelező tagozat végzett, 31 fő vizsgázott 4,43 átlag eredménnyel,
- szeptemberben két új tanfolyamot /egy esti és egy levelező/ indítottunk, két előző évben megindított hasonló tanfolyam folytatódott,
- három alapfoku tanfolyamot szerveztünk /Budapesten, Vas és Baranya megyében/ 36 könyvtárkezelő számára.

1967-ben összesen 149 könyvtáros ill. könyvtárkezelő képzésével foglalkoztunk.

Két továbbképző előadást tartottunk Budapesten 30 illetve 35 résztvevővel, közöttük néhány vidéki könyvtáros is volt.

Miskolcon tájértekezelést tartottunk a környező megyék könyvtárosai és orvostanácsadói számára, 55 résztvevő jelent meg.

Az Orvosi Könyvtáros c. módszertani folyóiratunknak négy száma jelent meg az év folyamán, valamint egy különszám.

A Külföldi Könyvek Országos Gyarapodásjegyzékébe 6030 db katalógus cédulát adtunk szakozva és kódolva.

Központi katalógusunkból felvilágosítást adtunk 352 műről, 235 esetben pozitív, 116 esetben negatív válasszal.

Lebonyolítottuk az 1967-re vonatkozó devizás szakirodalom beszerzésével kapcsolatos engedélyező és koordináló munkát.

A Műv.Min.számára elkészítettük az orvosi szakkönyvtári hálózat gyűjtőköri együttműködésére vonatkozó javaslatunkat a készülő gyűjtőköri kódexhez.

Ami a hálózat szakirodalmmal való ellátottságát illeti: 1967-ben 6720 példány devizás folyóíratra fizetett elő a szakkönyvtári hálózat /1966-ban 6488 példányra/ és 2739 db könyvet rendeltek /1966-ban 2463 db-ot vásároltak/. A drágulás ellenére tehát fejlődött az ellátottság. A folyóiratok megrendelése 1968-ra megtörtént - információink szerint az 1967 évi szintnek megfelelően. Kérdéses, hogy - tekintettel a 150 %-os drágulásra - hogyan fogják megoldani könyvtáraink a szükséges devizás szakkönyvek beszerzését.

Sok panasz volt a Kultura munkájával kapcsolatban, számos folyóirat késedelmesen vagy egyáltalán nem érkezett meg. A Népi Ellenőrző

Bizottság segítségét kértük és ez hatásosnak is bizonyult, a Kultura több hónap elmaradását pótolta a nyár folyamán.

2. A könyvtári osztály munkája

Az OOKDK könyvtára az év folyamán 833 db könyvvel gyarapította állományát, a kurrens folyóirat féleségek száma 560, ebből 21 olyan folyóirat jár, amely eddig nem járt nekünk. A növekedés részben csere-tevékenységünk fokozódásának a következménye: cserepartnereink száma 146, ebből 26 új cserepartnerrel kötöttünk megállapodást /18 tőkés és 8 szocialista országból/. A könyvállomány az év végén 9020 db volt 559.012 Ft. értékben. Folyóirat állományunk 4070 kötet, 735.646 Ft. értékben, 24.207 Ft. költséggel.

Kedvezőtlen helyiség viszonyaink ellenére az olvasószolgálat tovább fejlődött. 4130 helyben olvasó fordult meg a könyvtárban az év folyamán /az előző évben 3544/, 1920 kölcsönzést bonyolítottunk le az előző évi 1350-nel szemben. A helyben olvasott és a kölcsönzött művek száma is emelkedett: 1698 könyvet /1966-ban 628/ és 15.420 folyóiratot /1966-ban 14.125/ olvastak helyben és 1239 könyvet /1966-ban 1235/ és 3960 folyóiratot /1966-ban 2900/ kölcsönöztek ki. A könyvtárközi kölcsönzésünk forgalma az 1966 évi 647-ről 712-re emelkedett 1967-ben. A könyvtár 2124 esetben adott tájékoztatást szemben az előző évi 1260-nal.

A fotószolgálat a BOTE könyvtárában folyó átépítés miatt az év elején sok nehézséggel küzdött, ennek ellenére teljesítése túlhaladta az előző évit. 398 megrendelő számára 8.138 mikrofilm felvételt /előző év: 7.103/ és 4.977 fotokópiát /előző év: 2.473/ készített. Az ebből fakadó bevétel csaknem 30.000 Ft. volt szemben az előző évi 21.000 Ft. al.

21 főléspéldány jegyzéket küldtünk szét a hálózatba, ezek közül 3 saját állományunkból, 18 pedig a hálózat egyes könyvtárainak az állományából készült.

3. Dokumentációs-információs tevékenység

A Dokumentációs Osztály dolgozói közül az év folyamán négyen távoztak, helyüket új munkatársakkal pótoltuk. Meghosszabbodott a kiadványok nyomdai átfutásának az ideje is, emiatt kiadványaink megjelentetésének tervét nem tudtuk teljesen teljesíteni. Az osztály egyéb munkáinak tervét teljesítette.

A Magyar Orvosi Bibliográfia hat számát adtuk nyomdába, a megjelenési tervben szereplő 6 szám helyett csak négy jelent meg.

A Hungarian Medical Bibliography megjelenése terv szerint megtörtént. Ugyancsak megjelent az 1945-1960. évek irodalmát feldolgozó retrospektív bibliográfiai sorozat két utolsó kötete /Biokémia-Biofizika és Általános sebészet/. Ezzel a sorozat kiadását befejeztük.

A ter.ezett négy témabibliográfia közül egy sem jelent meg, háromnak a kézirata elkészült, megjelennek 1968-ban.

A referáló folyóiratok megjelentetésében is van némi elmaradás. Az anaesthesiológiai folyóiratból 4, a tbc-ből 4, a gyógyszerészeti-ből 4, a reumatológiából 6, a testnevelésiből 2 jelent meg.

A külföldi könyvekről kiadott tájékoztatóink terv szerint jelentek meg, ezeket ugyanis házilag sokszorosítjuk.

Az OOKDK dolgozói közül az alábbiak készítettek publikációkat:

Jantsits Gabriella: Szakozási javaslat - az Index Medicus alapján, Orv.Kvtáros, 1967, 3.sz. 204-206. old.

Miklós Róbertné: Az orvosi tájékoztatásban leggyakrabban használt segédeszközök, Orv.Kvtáros, 1967, 1.sz. 24-34. old.

Németh Béla-Szepesi Zoltánné: A magyar orvosok szakirodalmi és tájékoztatási igényeinek vizsgálata, Orv.Kvtáros, 1967. különszám, 153 old.

Székely Sándor: Az orvostudományi tájékoztatás fejlődése és a szakkönyvtárak, Orv.Kvtáros, 1967, 2.sz. 79-93. old.

Székely Sándor: A huszadik ülés után, Orv.Kvtáros, 1967, 3.sz. 166-176. old.

Szepesi Zoltánné: Az orvosi könyvtári hálózat fejlődése és az ebből adódó objektív nehézségek, Orv.Kvtáros, 1967, 1.sz. 1-12. old.

Szepesi Zoltánné: Az orvosok érdeklődése az orvostudományi témák iránt, Orv.Kvtáros, 1967, 1.sz. 35-57. old.

Torday Aliz-Székely Sándor: Október - a könyvtárügy forradalma, Orv.Kvtáros, 1967, 3.sz. 157-165. old.

Jantsits Gabriellának "Az optikai kártyák szakkatalógusban való felhasználásáról" c. tanulmányát a KMK a tapasztalatcsere akciójának keretében pénzjutalomban részesítette.

Egyéb tevékenység:

- Székely Sándor megvédte "Ideológiai irányzatok a magyar egészségpolitikában, 1920-1944" c. kandidátusi disszertációját, folyamatosan szerkeszti az Orvosi Hetilap "Horus" rovatát,

- Torday Aliz szerkeszti Az Orvosi Könyvtárost és hozzáfogott "Az orvosok olvasási kultúrájának alakulása" c. kutatási témájának feldolgozásához.

- Jantsits Gabriella hozzáfogott "Bács-Kiskun megyei kórház. olvasási viszonyai" c. kutatási témájának feldolgozásához és orvostörténeti munkát végez,

- Szepesi Zoltánné hozzáfogott "A Baranya megyei orvosok időmérlege" c. kutatási témájának feldolgozásához,

- Németh Béla elkészítette a könyvtárak kiegészítéséről szóló dolgozatát.

A könyvtárosképző szaktanfolyamok vezetője Fehérvári Tiborné, oktatóként működött: Csécs Mária, Dékány Sándorné, Ipolyi-Keller Tamásné, Miklós Róbertné, Németh Béla, Szepesi Zoltánné, Székely Sándor és Torday Aliz.

AZ ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT FEJLŐDÉSÉRŐL

"A tudományos és szakkönyvtárügy fejlesztésének főbb célkitűzései a 3. ötéves tervidőszakban" c. irányelvek kapcsán. - Kiegészítés az OOKDK évi jelentéséhez.

Az orvosi könyvtári hálózat 1966-ban arra a fejlődési fokra jutott, hogy csaknem valamennyi könyvtára elvégezte az alapvető munkákat /leltározás, a katalógizálás kialakítása/. Erről a bázisról már ki lehet alakítani a korszerű tájékoztatást és dokumentációt.

A hálózati központ irányító munkájában az utóbbi két évben éppen a tájékoztatás kialakítása volt a központi kérdés. Intézkedéseinket az orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók 1966-ban megtartott harmadik országos értekezletének tapasztalatai és az Irányelvek alapján tettük meg.

Az irányelveket a konferencián ismertettük, az országos intézetek könyvtárosainak szekcióülésén megvitattuk és Az Orvosi Könyvtáros c. folyóirat 1966. 2. számában közzeltük is.

Hálózatunk helyzete és fejlődése ennek alapján a következőkben foglalható össze:

I. 1./ Az egyik legfontosabb kérdés, hogy az orvosi könyvtárosok tevékenysége minél szorosabban kapcsolódjék az orvosi gyógyító- és kutatómunkához. A szerzeményezés többé-kevésbé eddig is tükrözte az orvosok igényeit, a megrendeléseket ti. az orvostanácsadó és az Alközponti Könyvtári Tanácsok /amelyeknek tagjai nagyrészt orvosok/ bírálják felül. Ez azonban nem elég. Az állomány jobb kihasználása és az igények jobb megismerése érdekében szorgalmaztuk, hogy az orvosi könyvtárosok vegyenek részt az egészségügyi intézmények szakirodalmi referáló- és kliniko-patológiai konferenciáin, így ti. közvetlenül tapasztalhatják, hogy mire van szükség és hogyan alakulnak a kutatási témák. Ezzel mintegy "beépülnek" a fenntartó intézmény életébe. Az igazgatók egy részét meg kellett arról győzni, hogy a laikus könyvtárost nyugodtan beengedhetik a konferenciákra, mert az orvosi titoktartás /mint a kórházak minden dolgozójára/ rá is vonatkozik. Ezen a téren az az eredmény, hogy 1967-ben már 48 hálózati könyvtáros vett részt a referáló ülések előkészítésében és magán az ülésen. /Ha a 439 könyvtárból levonjuk azoknak a számát - többnyire

csak könyvgyűjtemények - amelyeknek egyáltalán nincs könyvtárkezelője és azt a 81 intézményt, ahol a könyvtáros orvos, még mindig mintegy 200-250 olyan intézményünk van, amelyekben a referálóülések könyvtári előkészítését meg kell szerveznünk./

2./ 1966-67-ben részt vettünk a gyűjtőköri kooperáció orvosi könyvtári hálózatra vonatkozó kidolgozásában.

3./ A tájékoztatás fejlesztése a hálózatban az instruktor munka súlyponti kérdése volt a személyes kiszállások alkalmával. Az Orvosi Könyvtáros hasábjain is több cikk foglalkozott a tájékoztatás fontosságával, helyzetével és módszereivel, az 1967-ben tartott miskolci tájértekezletünknek is fő témája ez volt. "Nagyüzemi" tájékoztatás az orvosi könyvtári hálózatban még nem lehetséges, de vannak eredményeink e téren:

Rendszeresen végez irodalomkutatót	
/és állít össze irodalomkutatói	
jegyzékeket/	46 könyvtár
Témafigyelést végez	20 "
Fordít, referátumokat készít	35 "
Saját kiadványa van /beleértve a	
novitátes-jegyzékeket, ajánló	
bibliográfiákat és lelőhely-	
jegyzékeket is/	23 könyvtárnak

439 könyvtárunk közül ebben a tekintetben csak 335 jöhet számításba, 104 ti. csak 500 kötet alatti könyvgyűjtemény, a 81 orvoskönyvtárkezelő pedig tájékoztatásra, bibliografizálásra nem ér rá.

4./ Az OOKDK, a hálózati központ, szolgáltatásait az orvosi könyvtárosok harmadik országos értekezletén elhangzottak és az 1964-65-ben lefolytatott igénykutatás alapján kibővítette:

1967-ben 52 témában megindította a gyorstájékoztató kartonszolgálatot /194 előfizető összesen 832 témára fizetett elő/, majd 23 témában a témafigyelő szolgálatot /256 előfizető 446 téma referátumait kérte/.

A periférián élő gyakorló orvosok részére évek óta tervezünk egy, az ő igényeiket kielégítő referáló kiadványt, eddig azonban anyagiak és munkaerő hiányában nem valósulhatott meg. 1968-ban azonban mód lesz arra, hogy a Gyakorló Orvosok Tudományos Egyesületének munkájába bekapcsolódhassunk oly módon, hogy folyóiratuk referáló rovatát gondozzuk.

5./ Hálózatunk technikai ellátottsága igen lassan fejlődik. 1967-ben az OOKDK, a Budapesti Orvostudományi Egyetem, a Pécsi és a Szegedi Orvostudományi Egyetem egy-egy lengyel Pylorys típusú Xerox sokszorosító gépet kapott. A gépek üzembehelyezése és kipró-

bálása azonban csak az OOK-ban történt meg, 1968-ban a többi helyen is sorra kerül. Ugyancsak az OOK állított be egy Rominor típusú rota- gépet.

6./ Az egyetemi hallgatók könyvtári ismeretekre történő oktatásának kérdésével már az országos értekezlet is sokat foglalkozott. Az Orvosi Könyvtáros is közölt néhány e tárggyal foglalkozó cikket, de a kérdés szinte minden Országos Orvostudományi Könyvtári Tanácsülésen is felvetődött. A szakirodalom, és a Szegedi Orvostudományi Egyetem valamint a Budapesti Orvostudományi Egyetem Könyvtárainak tapasztalatai alapján az oktatásra vonatkozóan tervezetet állítottunk össze, amelyet az Egészségügyi Minisztériumnak benyújtottunk. A közeljövőben remélhetőleg sor kerül arra, hogy a Fülöp László professzor által megírandó új egészségügyi szervezési tankönyvben e tárgy "Bevezetés a szakirodalmi ismeretekbe" címmel 2 iv terjedelemben helyet kapjon.

7./ Könyvtáraink részére - az egyes könyvtártípusok azonos, összehangolt működése érdekében - típus-ügyrendet készítettünk, amelyet minden könyvtár a saját szükségleteinek megfelelően alakított át. Az ügyrendeket az Alközponti Könyvtári Tanácsok megvitaták és jóváhagyták, az országos intézetekét, az egyetemekét és az alközpontokét pedig minden esetben az OOKDK hagyta jóvá. A központi instruktorok és az alközpontvezető könyvtárosok ezek alapján végzik ellenőrző munkájukat. Azokban az intézményekben azonban, ahol csak megbízott könyvtárkezelő van, az ügyrendeket nem tudják minden esetben /különösen a nyitvatartási idő vonatkozásában/ betartani.

8./ A hálózat könyvtárosai és orvosai részéről egyre nagyobb az érdeklődés a lyukkártyás feltárás iránt. Az országos értekezleten ezért lyukkártyáról szóló filmet vetítettünk, előadásokat tartottunk, folyóiratunkban ilyen tárgyú cikkeket közöltünk. Könyvtárosképző szaktanfolyamunkon 1967-ben már oktattuk a kódolásra, a lyukkártya technikára vonatkozó ismereteket. dr. Nyíri Mihály és P. Juhász Vera összeállításában lyukkártyáról szóló módszertani utmutatót adtunk ki, amelyet a hallgatók tansegédletként használnak. A KMK 1968-ban induló lyukkártya tanfolyamán az OOKDK több dolgozója vesz majd részt.

Sokat foglalkozunk a szakozás, a tudományos munka technikája, a személyi dokumentáció kérdéseivel. Ezekből a témákból előadások tartására is készülünk /tájékoztatás, a dokumentáció propagálása, igénykeltés/. Eddig az Egészségügyi Szervezők Tudományos Egyesületében és a Heim Pál Kórházban került sor ilyen tárgyú előadások

tartására orvosok részére.

9./ A hálózat fejlesztésének kulcsproblémájaként sok energiát fordítottunk a könyvtárosok és könyvtárkezelők képzésére és továbbképzésére.

1967-ben indítottuk meg nyolcadik középfoku és negyedik alapfoku könyvtárosképző szaktanfolyamunkat. Eddig

középfokon	100 könyvtárost	
alapfokon	62	" képeztünk ki,

jelenleg középfoku képzés alatt áll	83 könyvtáros.
--	----------------

A kiképzett könyvtárosok egy része a rossz fizetési viszonyok miatt más könyvtárba /többnyire közművelődésibe/ kerül, mások viszont /főleg fiatalok/ más hálózatban szerzett képzettséggel kerülnek hozzánk.

480 könyvtáros és könyvtárkezelő közül 1967-ben

21-nek felsőfoku
104-nek középfoku
60-nak alapfoku könyvtárosi képesítése van
83 jelenleg középfokon tanul

268 könyvtáros képzettsége tehát biztosított

Összesen 212 könyvtárkezelőnek nincs könyvtárosi képzettsége és nem is tanul. Megjegyezzük, hogy ezek közül 115-nek másféle felsőfoku képzettsége van. A jövőben tehát kb. 60-70 könyvtáros középfoku és mintegy 140-150 alapfoku kiképzésével kell még foglalkoznunk. A képzést tehát előreláthatóan sokáig nem vehetjük le a napirendről, mert a nagymértékű fluktuáció miatt az új könyvtárkezelőket állandóan be kell tanítani.

Továbbképzésünk programja /évi 4 alkalommal/ a szükségletekhez igazodik és 1967-től bevonja nemcsak a budapesti, hanem a vidéki hálózati könyvtárosokat is. Kevesebb utibeszámolót és több /magasabb szintű/ gyakorlati kérdést tűzünk napirendre, 1967-ben így pl. a bonyolultabb cimleírások és az ETO fejlesztésének kérdéseit.

Szorosan a hálózat szükségleteihez és igényeihez igazodik Az Orvosi Könyvtáros című módszertani folyóiratunk, amelynek 1967-ben a 7. évfolyama látott napvilágot. Az első években a cikkek javarésze az alapvető könyvtári munkákkal foglalkozott. Vigyázunk azonban arra, hogy a folyóirat lépést tartson a könyvtárosok fejlődésével, és tartalmával utat is mutasson. Az utóbbi három évben ezért könyvtárápítással és berendezéssel, a tájékoztatás és a dokumentáció kérdéseivel, a szakozással, a szakirodalom népszerűsítésével, az orvo-

sok szakirodalmi igényeivel foglalkozó cikkeket közöltük.

10./ 1967. jan. 1. óta az OOK szervezetten bekapcsolódott az OKDT és a Művelődésügyi Minisztérium tudományos kutatási programjába.

Hálózati könyvtárosaink közül egyeseket a jövőben be kívánjuk vonni e munkába. Az Orvosi Könyvtárosban eddig is közült hálózati könyvtárosaink cikkeit. 1967-ben a KMK tapasztalatcsere akciója számára könyvtárosaink körében propagandát fejtettünk ki. Az eredmény: az orvosi hálózat küldte a legtöbb tapasztalat-leírást, kettőt jutalmaztak is.

Az OOKDK 1969-ben kiadandó jubileumi évkönyvében több hálózati könyvtáros témáját szándékozunk közölni.

11./ Az OOKDK munkáját támogató társadalmi testület a hálózat megalakulása óta folyamatosan, aktívan, nem formálisan működik. Minden könyvtáros és nem orvos könyvtárkezelő mellett orvostanácsadó működik. 1967-ben alig volt olyan orvostanácsadó, aki a szakozásban és a megrendelések lebonyolításában ne segített volna, sokan hathatósan támogatják a könyvtár munkáját más vonatkozásban is.

Az Alközponti Könyvtári Tanácsok különösen a deviza elosztás tekintetében igen aktívak. Tartottunk tőle, hogy a devizakeret megszűnésével az AKT-k aktivitása csökken majd. Néhány alközpont jelentése szerint azonban az AKT-k orvos-résztvevőiben a könyvtár iránti érdeklődés nem csappant. Ugyanezt tapasztaljuk az OOKT-n is, amely a devizakeret megszűnése óta is teljes létszámmal működik, orvos-tagjai élénken részt vesznek a vitákban és jó tanácsokat adnak. Az OOKT eddigi tevékenységét Székely Sándor "A huszadik ülés után" című közleménye foglalja össze. /Orv.Kvtáros, 1967, 3.sz./

II./ Az orvosi könyvtári hálózat munkáját egyre jobban igyekszik a gyakorlati szükségletekhez, olvasóinak igényeihez igazítani.

Az igények megismerése érdekében a következő vizsgálatokat végeztük:

II.1./a/ Az OOKDK 1964. decemberétől kezdődően nagy volumenű igénykutatást végzett. Minden magyarországi orvosnak 18 kérdésből álló kérdőívet küldött, amelynek alapján meg akarta tudni, hogy az egyes orvoskategóriák milyen nyelvtudással rendelkeznek, rendszeresen figyelemmel kísérik-e a szakirodalmat, milyen könyvtárakat vesznek igénybe /orvosi, közművelődési/, ismerik-e a hálózati központ szolgáltatásait és mi azokról a véleményük, végül, hogy milyen új szolgáltatásokat szeretnének és mely témakörből.

A kiküldött 18 162 kérdőívből 4 909 megválaszolt érkezett vissza. Az iverk feldolgozása 1966-ig tartott. A számadatokat a Gépi Adatfeldolgozó Vállalat készítette. Az eredményt Az Orvosi Könyvtárosban 5 résztanulmány és egy különszámként megjelent összefoglaló közölte.

b./ Az igénykutatás során kapott információk alapján indítottuk meg Gyorstájékoztató és Témafigyelő Szolgálatunkat /1. a jelentés 4. pontját/. Ugyanezeket az igényeket elégítik ki - a központi szolgáltatások kiegészítéseképpen - a hálózati könyvtárak témafigyelései.

2. A szükségletek és az igények további megismerése érdekében a következő években kisebb egységek /alközpontok, megyék/ felmérését tervezzük olvasási szokások, állománykihasználtság különösen a kölcsönzés, a könyvtárközi kölcsönzés és a letéti "osztálykönyvtárak" oldaláról évenként 2-2 egységben a hálózati könyvtárosok bevonásával.

3. Egy-egy kisebb egység /kórház, klinika, rendelőintézet/ orvosainak szükségleteiről és igényeiről a könyvtárosok a következő módon szereznek tudomást:

- a./ kliniko-patológiai konferencián
- b./ szakirodalmi referáló ülésen
- c./ szakcsoport ülésen
- d./ megyei orvosnapokon való részvétel révén
- e./ személyes beszélgetésekből
- f./ a fenntartó intézmény munkaterve alapján

Ezért szorgalmazzuk, hogy minél több könyvtárkezelő részvétele a különböző értekezleteken biztosítva legyen.

4. A legközelebbi nagyvolumenű igénykutatást legfeljebb 1975-ben tervezzük.

...

A hálózat szemmel látható fejlődése ellenére a haladás nem olyan ütemű, mint lennie kellene. Még mindig elmaradunk a műszaki könyvtárhálózat és számos külföldi orvosi könyvtárhálózat mögött. A megfelelő fejlődés egyik akadálya az egészségügyi intézmények könyvtárainak nem megfelelő anyagi ellátottsága és a könyvtárosok nem megfelelő besorolása, ami miatt könyvtárosaink másutt keresnek elhelyezkedést.

A hálózat fejlődésének fő akadálya azonban még inkább a központi orvosi könyvtár hiánya, az OOKDK rossz helyiségviszonyai, helyhiánya, ami miatt a hálózati központ országos fontosságú könyvtári munkákat sokszor nem tud elvégezni.

RÉGI MAGYAR ORVOSI FOLYÓIRATOK I.

Jelentősebb orvosi szaklapok először a múlt század harmincas-negyvenes éveiben jelentek meg hazánkban, jóllehet a magyar orvostársadalom legjobbjai már sokkal korábban, egy évszázaddal előbb szorgalmazták orvosi szakfolyóirat megindítását. Az első magyarországi orvosi szaklapok megjelenéséig a hazai orvosok csak külföldi folyóiratokra fizethettek elő és tanulmányaik is csupán külföldön jelenhettek meg.

Ennek ellenére a magyarországi orvosi szaklapok megjelenése előtt is közöltek hazai más jellegű folyóiratok és hírlapok orvosi, valamint közegészségügyi szakcikkeket.

Talán nem lesz érdektelen ha tulajdonképpen tárgyunk előtt ismertetjük egy orvosi folyóirat megteremtésére irányuló elképzeléseket és kísérleteket. Ezek a kísérletek jól jellemzik azokat a viszonyokat és azt a légkört, amelyben az első magyarországi orvosi folyóiratoknak meg kellett születniük.

Fischer Dániel felvidéki orvos 1732-ben tette közzé az első magyar orvos-természettudományi társaság megalapítására és egy orvosi szaklap megindítására vonatkozó terveit. Ennek a tervezetnek különös jelentőséget ad, hogy ez egyáltalában az első hazai folyóirat terve is volt. A folyóirat címe:

Acta Eruditorum Pannonica res et eventus naturales ac morbus patrios exponentia lett volna. Fischer Dániel terve szerint három részből és egy függelékből állott volna. Az első kettőben kaptak volna helyet a természeti tárgyakkal és jelenségekkel foglalkozó tanulmányok. A harmadikban pedig a hazai betegségeket tárgyaló cikkek. Fischer elgondolása annyira komoly volt, hogy azt ki is nyomatta, nemcsak Pesten, hanem Lipcsében és Frankfurtban is terjesztette. Célja a német tudósok megnyerése volt. A magyar orvostársadalom nagy kárára a tervezet közzétételét nem követte az Acta megjelenése. Hogy miért nem, arra konkrét adat nincs. A szakirodalom szerint a legvalószínűbb, hogy anyagi és szervezeti nehézségek gátolták a kiadást.

Fischer Dániel tervezete után hosszú évtizedekig nincs komolyan szó orvosi szaklap megjelentetéséről. Csupán 1802-ben született újabb terv, amikor is Winterl Jakab, Schraud Ferenc, Tomcsányi Ádám

professzorok Kitaibel Pállal és Kulcsár Istvánnal együtt tervezték egy nemcsak természet- és orvostudományokkal, hanem gazdaságtannal is foglalkozó társulat megszervezését. A társaság folyóirata az Acta Societatis lett volna. Sajnos, ezek a tervek sem valósultak meg.

A XIX. század legelején jelent meg az első hazai orvosi jellegű folyóirat, a hosszú ideig hozzáférhetetlen, csupán irodalmi említésekben ismert Orvosi és Gazdasági Tudósítások.

1803-ban került ki a sajtó alól az első szám Sándorffi József orvos szerkesztésében Kassán. A kiadvány nemcsak azt igényelte, hogy szaklapnak tartsák, hanem egészségügyi felvilágosítást is kívánt végezni az akkor dühöngő járvány: a marhahimlő ellen, amint azt az első szám bevezető soraiban írja: "Tökéletes reménységben vagyunk, hogy nem tulajdonítják a tudósabbak bűnül, ha a gyengébbeknek kedvéért, ne hogy a munka rájuk nézve hasznavehetetlen legyen, néha kivált még eleinte, oly dolgok is. . . körül íródnak. . . melyek könnyűeknek tetszenek." A lap megindulását jelző első hírdetést a Magyar Kurir 1801 okt. 27-én megjelent számában olvashatjuk. Összesen csak két szám kiadásáról tudunk. A megszűnés oka és módja sem ismeretes még.

Sándorffi lapja után ismét hosszú ideig nincs semmiféle erőteljesebb kezdeményezés orvosi szakfolyóirat megindítására. 1821-ben a pesti egyetem orvoskara vetette fel egy orvosi szaklap létrehozásának tervét. A Helytartó Tanácshoz terjesztett kérvényük igen helyesen hangsúlyozta a folyóirat szükségességét, amely latin nyelvű lett volna. Ugy volt, hogy az Acta phisico-medico edenda per collegium medicum című folyóiratban a tanárokon kívül kültagok és hatósági orvosok is közölhetik majd tanulmányaikat. A Helytartó Tanács kétszer is foglalkozott a szaklap kérdésével, de végülis anyagi okokra hivatkozva a kérdést ad acta tette.

A következő kezdeményezés Rupp Jánosé volt: 1823-ban egy latin nyelvű orvosi szaklap megindítását javasolta. Az orvosi karhoz intézett felhívása annyira visszhang nélkül maradt, hogy az Acta Hungariae Medicorum-ból egyetlen egy szám sem jelenhetett meg. Még az 1830-as évek kezdetén sem volt magyar orvosi folyóirat, a hazai orvosok továbbra is csak külföldi szaklapokra fizethettek elő.

Az első magyarországi, a szó valódi értelmében vett orvosi szakfolyóirat Bugát Pál kezdeményezése volt. Ő ugyanis 1831-ben indította meg az elsőt, Orvosi Tár címen. Még a lap megjelenése előtt, 1830-ban, felhívást intézett a magyar orvos társadalomhoz:

bejelentette, hogy az orvostudomány művelése érdekében magyar nyelven havi folyóiratot indít. Bugát és Toldi/Schédel/Ferenc - a lap másik szerkesztője - a Tudományos Gyűjteményben tette közzé felhívását és ismertette a folyóirat célját: "Végre igen érezhető tanulni, tapasztalni és jobbitani szerető századunkban egy oly hazai tárház nemléte, mely minden rendben lévő orvosainknak alkalmat nyujtana tapasztalásaikat és gondolataikat közhaszonra letenni. Az Orvosi Társ elrendelése a következő. Minden hónap végén egy közép nyolczad-rétű hatvan ívből álló füzet jöend a jelen hirdetés betűivel és papírosán. Minden füzet tartalma négy szakaszra oszlik:

- I. Eredeti vagy fordított practicus értekezések s egyéb eredeti észrevételek, figyelmeztetések, tapasztalások és kórtörténetek közlése, epidémiák leírása stb.
- II. Kivonatok. Ezen szakaszban az orvosi folyó és egyéb munkákból a figyelemre és praxisban követésre legméltóbb dolgok kivonva, össze lesznek gyűjtve.
- III. Orvosi literatura, hazai s külföldi orvosi munkák megítélve vagy jelentve: el nem feledvén semmit, mi a gyakorló orvos figyelmét bármely tekintetben megérdemli. Magyar orvosi műszavak megismertetése s róluk való számadás.
- IV. Orvosi vegyes tudósítások. . . . Hol a szükség kívánandja, ábrázolatok is fognak adatni; s ha a résztvevők száma megengedi, egy híres orvos képe is."

Az első év elteltével bejelentették a szerkesztők, hogy "tapasztalván sok gyógyszeres uraknak részvételét, különösen ki fogjuk terjesztetni figyelmünket az orvosi chémiára s gyógyszeres mesterségre is." Így hát az Orvosi Társ az első magyar gyógyszerészeti lapnak is tekinthető. Az Orvosi Társ egyben a Természettudományi Társulat folyóirata is volt.

Az elismerő visszhang ellenére is az Orvosi Társ 1833-ban anyagi okokból, ha nem is véglegesen, de megszűnik. Így tehát ismét magyar nyelvű szaklap nélkül maradtak az orvosok. Csupán 1838-ban, az Orvosegyesület megalakulása után sikerült újból megindítani a lapot. Jelentős támaszt nyert a folyóirat Stáhly Ignác országos főorvosban, aki a megyei főorvosok részére 60 példányt rendelt az Orvosi Társból és mint tanár, segédeit a Társ megsegítésére ösztönözte. Ezután a szabadságharc végéig, 1849-ig rendszeresen jelent meg a lap. Fő érdeme a magyar orvosi műnyelv megteremtése volt. 1833-ban még latin-magyar orvosi szótárt is kiadtak. A cikkírók között ott szerepelnek a korszak legkiválóbb magyar orvosai, többek között: Lenhossék Mihály, Stáhly Ignác, Rupp János stb.

Bugát Pál mellett Schöpf-Merei Ágoston volt az orvosirodalmi törekvések másik nagy kezdeményezője.

Schöpf-Merei 1844-ben orvosi és természettani ismeretek terjesztése céljából folyóiratot indított, a Magyar Orvosi és Természettudományi Évkönyvek-et. E folyóirat szükségességét a Helytartó Tanáchoz intézett beadványában azzal indokolta meg, hogy "kivánatos volna ügyfeleinkre, az egész magyar orvosi és természettudós közönségre nézve egy időszak, havonként megjelenő irat, mely az e tárgyakba vágó legjelesebb munkákat, felfedezéseket, javításokat, eszméket, szóval az egész nagy tárgy haladását törekvő ügyfeleinkkel folyvást megismertetni." Schöpf-Merei javaslata nagy figyelmet, és a mutatófüzetek élénk érdeklődést keltettek. Előfizetőinek száma elérte a 216-ot. "E szerint - írja Schöpf-Merei - annyi kiviláglott, hogy hazánkban egy ily nemű orvosi lap, Orvosi Tárunk mellett és ennek károsítása nélkül tán fennálhatna."

A lap kitűnő írógárdával rendelkezett, a magyar határokon túl működő munkatársai útján rendszeres beszámolókat közölt a külföldi országok orvosi eseményeiről, többek között Berlinből, Pétervárról, Velencéből. A megyei főorvosok a hazai közegészségügyről irtak érdekes tanulmányokat a lap számára. 1845-ben felvetődött a gondolat, hogy célszerű lenne Schöpf évkönyveit a gyermekgyógyászati kérdésekre korlátozni. Amikor 1846-ban felmerült az elgondolás, hogy az Orvosegyesület költségével egy újabb folyóiratot kellene megindítani, Schöpf saját folyóiratának kiadását megszüntette.

A szabadságharc leverése után az Orvosi Tár is megszűnt. A magyar orvostársadalom ismét szakfolyóirat nélkül maradt, valójában 1857-ig, az Orvosi Hetilap megjelenéséig. Igaz, hogy közben is volt egy kísérlet, ha nem is magyar nyelvű. Megindult 1850-ben egy német nyelvű orvos-természettudományi havi folyóirat a Zeitschrift für Natur und Heilkunde in Ungarn, Wachtel Dávid soproni helytartósági kerületi orvostanácsos szerkesztésében, de ez olyan alacsony színvonalú volt és annyira kevés szakmai tájékoztatást nyújtott, hogy nem tudott népszerűsége szert tenni és a magyar orvoskultúrának sem volt sok haszna belőle.

A legelterjedtebb orvosi folyóirat az abszolutizmus első tíz esztendejében nálunk a Wiener Medizinische Wochenschrift, amelyet a magyar származású Wittelschöffer Lipót bécsi orvos szerkesztett. Ez a lap állandóan foglalkozott a magyar orvosügyekkel és a közegészségügy elmaradott állapotával. Az orvosok másik része az Allgemeine Wiener Medizinische Zeitung, a Wiener Medizinische Hall és a Wiener Medizinische Presse előfizetői voltak.

A Bach-korszak vége felé, 1857-ben, indult meg az első magyar orvosi hetilap, az Orvosi Hetilap, Markusovszky Lajos felelős szerkesztésében, társszerkesztője Poór Imre volt. Kisebb-nagyobb szervezés, utánjárás, hatósági támogatás eredményeképpen 1857. június 4-én Pesten jelent meg első ízben az Orvosi Hetilap, mint a "Honi és külföldi gyógyászat és kórbuvárlat közlönye". Hosszu időn át megőrzött szerkezeti felépítésében a következő rendszert vezette be: szakcikk, tárcsa, külföldi irodalom, társulati hírek, gyógyszertani közlemények, vegyes közlemények, kinevezés, pályázat, hirdetések. A lap keretében önálló szakmai mellékletként jelentek meg a Szemészet Hirschler Ignác majd Siklóssy Gyula szerkesztésében, a Nő és Gyermekegyógyászat Semmelweis Ignác és Bókai János szerkesztésében, és a Közegészségügy és Törvényszéki Orvostan Fodor József szerkesztésében. Az Orvosi Hetilap egyszeri megszakítással a mai napig is létezik, tehát a legrégebb orvosi szaklapunk.

1861-ben Poór Imre egy újabb magyar orvosi szakfolyóiratot alapított Gyógyászat címmel. A lap társszerkesztője Nékám Sándor volt. "Az orvostudomány hazai és külföldi fejlődésének, különösen a gyógygyakorlatnak a közlönye" lett.

Erdélyben 1859-ben az Erdélyi Múzeum Egyesület támogatásával jelent meg az Orvos- Természetudományi Értesítő. Ezenkívül ugyanott német nyelven még két lap: Archiv für Siebenbürgische Landeskunde és a Verhandlungen und Mittheilungen des Hermannstädter Vereins für Naturwissenschaften közölt rendszeres orvosi tanulmányokat.

1862-ben a hazai gyógyszerészi kar is fórumhoz jutott a Gyógyszerészeti Hetilap megjelenésével.

Rövid életű volt ifj. Zlamál Vilmos pozsonyi kórházi főorvos 1864-ben megindított folyóirata, az Orvosi Szemle.

A Hasonszenvi Közölny Horner István gyöngyösi orvos szerkesztésében indult meg 1864-ben, majd 1866-ban Argenti Döme folytatta Hasonszenvi Lapok címen.

Viszonylag elég korán, 1864-ben, Pete Zsigmond szerkesztésében megindult az első honi orvosi ismeretterjesztő folyóirat, az Egészségi Tanácsadó. Alcímében a következőket közölte magáról: "Egészségi Tanácsadó az ember és a házi állatok bajaiban. Az egészség eszközeiről és szükségben a lehető önszegedelemről alapos ismereteket terjesztő folyóirat."

A magyarországi német anyanyelvű orvosok legnépszerűbb orvosi szaklapja a Mangold Henrik által szerkesztett Pester, majd Ungarische medizinische-chirurgische Presse volt, amely lap 1865-ben indult.

Még az első orvosi folyóiratok megjelenése előtt és utána is orvosi, egészségügyi vonatkozású cikkeket rendszeresen közölt sok hazai magyar és német nyelvű folyóirat. Ilyenek voltak:

Archives des Vereins für Siebenbürgerische Landeskunde
/Nagyszeben 1843/
Merkur von Ungarn oder Literaturzeitung für das König-
reich Ungarn und dessen Kronlaendern /1786-1787/
Siebenbürgische Quartalschrift /Nagyszeben 1790-1801/
Ungarische Magazin /Pozsony 1780-1787/
Zeitschrift von und für Ungarn /1802-1804/
Erdélyi Múzeum /Kolozsvár 1814-1818/
Jelenkor /1832-1848/
Mindenes Gyűjtemény /1817-1841/
Tudománystár, az MTA hivatalos folyóirata
Figyelmező

Főbb körvonalaiban az előbbieken ismertetett orvosi szakfolyó-
iratok voltak egészen 1867-ig, tehát a magyar orvosi irodalom első
szakaszában a magyarországi orvos társadalom vezető orgánumai.

Felhasznált irodalom:

Dezsényi Béla - Nemes György: A magyar sajtó 250 éve. Bp. 1954.

Kereszty István: A magyar és magyarországi időszakai sajtó időrendi
áttekintése. 1705-1864. Bp. 1916.

Magyary-Kossa Gyula: Magyar orvosi emlékek. I-IV.köt.

Gortvay György: Az újabbkori magyar orvosi művelődés és egészségügy
története. Bp. 1953.

Busa Margit: Orvosi és Gazdasági Tudósítások. Magyar Könyvszemle,
1957. 4. sz.

/Folytatása a következő számban/

Bevezetés a könyvtári és dokumentációs munka gépesítésének ismeretelbe. ^x

* Előszó

A technika közismerten nagyarányú fejlődése következtében napjainkban a nyomtatott dokumentumok szüntelenül növekvő halmaza egyre gyorsabb iramban árad a könyvtárakba, amelyek feltárása ugyancsak a legkorszerűbb technikai eszközök felhasználását teszi szükségessé.

A tudományok gyors, további differenciálódása újabb intézeti, tanszéki, kórházi és üzemi kis és közép szakkönyvtárak felállítását eredményezi. Megfelelő arányban természetesen ezekben a kisebb könyvtári dokumentációs egységekben is nélkülözhetetlenné válik a korszerű dokumentációs módszerek bevezetése. Szükséges tehát, hogy a könyvtári alkalmazottak, dokumentalisták megismerkedjenek a dokumentációs munka gépesítésének alapelveivel, valamint azokkal az egyszerűbb mechanikus módszerekkel, melyek komolyabb beruházási költségek nélkül is megvalósíthatók a szakirodalom feltárás, tárolás és visszakeresési munkálataiban.

A következőkben áttekintést adunk azon újabb technikai ismeretek elméleti és gyakorlati módszereiről, melyek alkalmazása hasznos segítséget nyújt a könyvtári és dokumentációs munka modernebb módszerekkel való kivitelezéséhez.

x

Megjelent az OOK Módszertani útmutató sorozatában. A táblázatok, példák, minták c. részt nem közöljük, ez megtalálható az eredeti útmutató 29-44. oldalán.

1. A thesaurus

Bevezetés

Az a nagyarányú technikai fejlődés, mely az utóbbi 50 esztendőben átalakította világunkat, szinte Goethe Bűvésztinasához hasonlóan a különböző tudományok egyre újabb és újabb szakágazatalt hozza létre. Ahhoz, hogy egy-egy tudomány-ágról legalábbis átfogó képet nyerhessünk, meg kell ismerkednünk annak rendszer-tanával. Ma már reményünk sem lehet arra, hogy valaha is megvalósítsuk LEIBNIZ /1646-1716/ elképzelését. Ő foglalkozott ugyanis behatóbban azzal a gondolattal, hogy megalkotja az összes emberi ismeretet átfogó ismerettárat, melyet "Thesaurus omnis humanae cognitionis" néven nevezett. Ezt megelőzően Raimundus LULLUS /1232-1316/ megdísérelte -nem a tényleges- csupán a lehetséges ismeretek összességét feltárni. Elképzelése szerint, ha a szavak és fogalmak összességét /alanyok, állományok stb./összeállítanánk, akkor az összes lehetséges mondatot ezek kombinációjából lehetne előállítani. LULLUS a különböző szavakat hengerekre vélte felírni és a hengerek egymáshoz viszonyított forgatásával, ill. eltolásával kívánta képezni a lehetséges mondatok összességét. LEIBNIZ azon a ponton csatlakozik LULLUS-hoz, hogy amennyiben a lehetséges fogalmak összessége valóban megfogható, ill. összegyűjthető, abban az esetben valóban előállítható a lehetséges mondatok összessége a kombinatorika segítségével. Természetesen az értelmetlen, vagy értelmetmondásos kombinációk eliminálása után jutnánk el a nagy célhoz. Ez a szisztematikus módszer volt LEIBNIZ motorja az addig megismert tudás feltárásában. Az ilyenirányú feltárás szükségességének megokolására maga is kifejti teljesen értelmetlen dolog lenne, ha semmiféle jegyzékünk nem volna arról, amit ismerünk. "Egy olyan tudomány, amely nem tudja, hogy mit is tud voltaképpen - nyilvánvalóan értelmetlen."

LEIBNIZ "thesaurusa" görög eredetű szó, átvitt értelemben "a holnap van elhelyezve benne", közhasználati értelemben "kincseslád". Ugyancsak ebből a szóból származik a "gyűjteni" ige is, így a thesaurus fogalma jól utal arra a "kincsesládára", melyet egy-egy könyvtár reprezentál. Minden könyvtár maga is a tudomány kincsesládája. Kisebb-nagyobb kincsek hevernek benne, szétszórva folyóiratokban, könyvekben, szabadalmi leírásokban és ezekre bármikor szükség lehet. A könyvtár ráadásul naponta újabb adatok, "kincsek" halmazával szaporodik. Ez a hatalmas kincshalmaz, tömegénél fogva, mindaddig teljesen használhatatlan és értéktelen, míg megfelelő feltárási móddal hozzáférhetővé nem tesszük az olvasók számára, vagyis LEIBNIZ megállapításához hasonlóan, egy olyan dokumentumtár, amelyről nem tudjuk, hogy mit is rejt magában, a közösség számára értelmetlen.

Szükséges tehát a szakzerű feltárás megvalósítására a könyvtárban elhelyezett dokumentumokban rejlő fogalmak, ismeretek, információk thesaurusnak elkészítése.

A thesaurus fogalma

A thesaurus az információk tárolására és visszakeresésére szolgáló segéd-eszköz, amely lényeges jegyeiben különbözik a könyvtári gyakorlatban alkalmazott szisztematikus osztályozási rendszerektől. Az osztályozási-, valamint a szakrendszerek mindenkor meghatározott rendszertani alapokon nyugvó, hierarchikus felépítésű rendszerek; a szempontjuk szerint tárolt anyagból mindenkor csak az alkalmazott rendszer alapján történhet a visszakeresés. Ebben az esetben az olvasó alkalmazkodik a könyvtár rendszeréhez. Ezzel szemben a thesaurus az olvasók által keresett fogalmakból épül fel és hierarchikus szerkezetének felépítésekor mindenkor az információ-szolgáltatás követelményeire kell figyelemmel lennünk, tekintet nélkül bármilyen rendszertani alapelvre. A thesaurus elemei a descriptorok /latin eredetű szó, eredeti értelme: rendező, besoroló/. Az Országos Műszaki Felkészítési Bizottság Dokumentációs Állandó Bizottsága descriptoron a tovább nem bontható elemi fogalmak szóképet érti, amely lehet összetett fogalom is. A descriptorok meghatározott rendszer alapján csoportosított jegyzékét thesaurusnak nevezzük. Minden egyes descriptor azonos értékű és tetszés szerint kombinálható.

A thesaurus szerkesztése

A thesaurus szerkesztése a dokumentációs tevékenység analízise alapján történik. Az analízis elvégzésére két módszer használatos.

Az első módszer lényege abban áll, hogy a szakemberek elbírálják: milyen témákat, milyen mélységig kívánnak dokumentálni s ennek megfelelően olyan rendszertani vázát készítenek, mely a megfelelő és szükséges descriptorokat tartalmazza.

A másik módszer abban áll, hogy a dokumentumokat szóról-szóra kijelölik és később ebből a szógyűjteményből szedik ki a szükséges descriptorokat.

Az orvostudomány területén hejesebbnek tartjuk az első módszer alkalmazását, vagyis az analízist megelőzően elkészítjük thesaurusunk rendszertani vázát.

Példánkban egy belgyógyászati osztály dokumentumtárának thesaurusát szerkesztjük meg, az OOKDK Témafigyelő Szolgálatának segítségével. Thesaurusunk descriptorainak a belgyógyászat 15 témakörét választjuk.

Kísérleti thesaurus a belgyógyászati irodalom feldolgozására

- 1/ Hypophysis-hypothalamus regulatio
- 2/ Hyperthyreosis, hypothyreosis
- 3/ Diabetes mellitus
- 4/ Anaemiák
- 5/ Haemoblastosisek
- 6/ Fekélybetegségek
- 7/ Hepatitis chr. - Cirrhosis hepatitis
- 8/ Belgyógyászati vesebetegségek
- 9/ A szívízom vérrellátás zavarai
- 10/ Peripheriás érmegbetegedések
- 11/ Hypertonia - hypotonia
- 12/ Autoimmun megbetegedések
- 13/ Shock. Reanimatio
- 14/ Gyógyszerátlalak
- 15/ Izotópos diagnosztika és belgyógyászati terápia

Kísérleti anyagunk feldolgozását a következő eljárással végezzük el.

Feldolgozandó dokumentumainkat, amelyek lehetnek könyvek, különlenyomatok, szabadalmi leírások, fordítások, fotókópiák stb. sorszámokkal látjuk el 1-től kezdődően.

Dokumentációs bizonylatunkat az alábbi ábra szerinti -külön erre a célra rendszerezett- jegyzék képezi.

Az ábra fejlécében a kísérleti thesaurus descriptorai, ill. azok rendszámai 1 - 15-ig helyezkednek el. Az utolsó két rovat a besorolást végző, ill. a munkát ellenőrző személy kézjegyét tartalmazza.

Dokumentumainkat sorra vesszük, megállapítjuk, hogy milyen descriptorok /jellemző jegyek/ fordulnak elő bennük s ennek megfelelően a megfelelő descriptorokat jelentő rovatokba bevezetjük a dokumentum sorszámát. Tehát ha a 224 sz. dokumentumunk az anaemiákkal és az autoimmun megbetegedéssel foglalkozik, akkor a 4. és a 12. rovatba beírjuk a 224. számot.

/Magyarázó ábra a 6. oldalon/

Analitikus munkánk következő fázisa abban áll, hogy az egyes descriptor oszlopokban szereplő dokumentumokat összeszámoljuk és az így nyert eredményeket az alábbiak szerint foglaljuk össze:

Descriptorok rendszáma	Előfordulási gyakoriság
1	128
2	175
3	188
4	186
5	216
6	198
7	132
8	54
9	102
10	116
11	655
12	320
13	582
14	186
15	618
3856	

A descriptorok rendszámai														
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
					2		1						2	1
			3	3							3			
			224								224			
998														
							1000		999					999

Az egyes descriptorok rendszámát mellett szereplő előfordulási gyakoriságok azt jelzik, hogy hány darab dokumentumban fordul elő a kérdéses descriptor. Ezeket a számokat úgy nyerjük, hogy az előző táblázatban az egyes descriptorokhoz tartozó oszlopokban lévő dokumentumokat összeszámoljuk. Ha az előfordulási gyakoriságok összegét /példánkban 3856/ osztjuk a descriptorok számával, /példánkban 15/, akkor megkapjuk a gyakoriságok középértékét / $3856:15 = 257$ /, vagyis azt az átlagértéket, amely megmutatja, hogy ha valamennyi descriptor egyforma valószínűséggel fordulna elő, abban az esetben az egyes descriptorok gyakorisága ezzel az átlagértékkel lenne egyenlő. Rendszerünk akkor jó, ha az egyes descriptorokra kapott gyakoriságok jó közelítéssel megegyeznek ezzel az átlagértékkel. Külön vizsgálat alá kell venni azokat a descriptorokat, amelyeknek gyakorisága igen nagy, vagy igen kis érték. Nagy gyakorisággal előforduló descriptorok esetében meg kell vizsgálnunk a túl nagy értéket, vajjon azért áll-e elő, mert valóban sok ilyen tárgykörű dokumentumunk van, de lehet az oka az is, hogy a jelzett descriptor további bontást igénylő fogalom-csoportot tartalmaz. A kisebb gyakorisággal előforduló descriptorokkal kapcsolatban viszont azt kell megvizsgálni, hogy egyáltalán érdemes-e ilyen fogalmat felvenni rendszerünkbe, nem vonható-e össze esetleg hasonló természetű, vagy tárgykörű fogalommal. Természetesen itt is mindenkor szem előtt kell tartani azt a lehetőséget, hogy ennek a fogalomnak, bár jelen kísérlet során kisebb gyakorisággal fordult elő, fenntartása mégis szükséges lehet, mert elsőrendű fontosságú descriptor.

Példánkából jól kitűnik, hogy igen nagy, tehát az átlagtól lényegesen eltérő gyakoriságokat a 11/ Hypertonia - hypotonia, /655/, a 13/ Shock - Reanimatio /582/, valamint a 15/ Isotopos diagnostica és belgyógyászati terápia /618/ descriptorok esetében találtunk. Jelen esetben kézenfekvőnek mutatkozik az amugy is 2-2 fogalomkör magában foglaló descriptorok szétbontása, vagyis minden egyes fogalom 1 - 1 descriptorra jelentsen a végleges thesaurusunkban. Ugyanakkor viszonylag kis értéket csupán a 8/ Belgyógyászati vesebetegségek /54/ esetében találtunk, ezt a descriptor vizsont nem célszerű más descriptorral összevonni.

Miután ilyen módon statisztikailag is ellenőriztük kísérleti thesaurusunk descriptorait, elvégezzük a szükséges bővítést, vagy összevonást, ezek után összeállíthatjuk a végleges thesaurus descriptorait szakrendben, majd elkészítjük az alfabettikus részt, azaz a tárgyszó-indexet is.

Az alfabettikus rész megszerkesztését legegyszerűbben úgy végezhetjük, hogy az egyes descriptorokat hagyományos katalógus cédulákra írjuk, gondosan ügyelve arra, hogy az azonos descriptorokhoz tartozó, de különbözőképpen nevezett fogalmak külön cédulákra kerüljenek. A cédulákra egyuttal ráírjuk a megfelelő descriptor rendszámát is. Ezután betűrendbe rakjuk céduláinkat és ezzel nyilvántartásunk már el is készült.

A thesaurus tehát rendszámmal ellátott descriptorok összessége, amely tulajdonképpen két részből: egy szakrendi és egy betűrendes részből áll.

2. A lyukkártya

Bevezetés

Az előző fejezetben ismertetett thesaurus egyrészt a dokumentációs tevékenység, másrészt a dokumentációs munka gépesítésének szolgálatában álló segédeszköz. Gépesítésre ugyanis csak akkor kerülhet sor, ha jól felépített, ill. megszerkesztett thesaurussal rendelkezünk. Mondhatjuk tehát, hogy a gépesítési munkálatok egyik alapfeltétele az, hogy megfelelő thesaurus álljon rendelkezésünkre.

Amennyiben hagyományos módszerekkel dolgozunk, a dokumentumainkban rejlő információkat szakrendszerünk elemei / tárgyszavai / alapján osztályozzuk, ezután a szükséges ismérveket, tehát a bibliográfiai adatokat /szerző, cím, megjelenési hely, kiadó, idő, lapszám stb./ szabvány katalógus cédulára írjuk, természetesen annyi katalógus cédulát készítünk, ahány információt tartalmaz jelzett dokumentumunk. Minden egyes katalógus cédulára felírjuk még a megfelelő tárgyszavakat, vagy azok rendszámát - vagyis mindazon információk fogalmi jelét - melyet dokumentumunk tartalmaz. Ahhoz tehát, hogy egy dokumentumot hagyományos módszerrel tárjunk fel, összesen annyi katalógus cédulát kell készítenünk, ahány szempont szerint, illetve ahány ismerv szerint kívánjuk nyilvántartani a dokumentumainkban rejlő információkat. Tehát, ha dokumentumaink tartalmáról a benne lévő információk feltárására irányuló tartalmi -, vagy szakkatalógust is akarunk készíteni a szerzői betűrendes nyilvántartás mellett, akkor e célból minden egyes műről annyi cédulát kell készíteni, ahány információt dokumentumunk tartalmaz.

Lyukkártyák segítségével megoldható, hogy egyetlen egy kártyán tarthassuk nyilván mindazokat az információkat, melyeket hagyományos módszereinkkel külön-külön kártyákra vittünk fel, ezen túlmenően a sorrendi tárolásra sem kell ügyelnünk, vagyis a lyukkártyákat semmilyen szempont szerint nem szükséges sorba-rendezi, mégis a bármely szempont szerinti szelektálás a lehető legrövidebb idő alatt elvégezhető.

A lyukkártya fogalma

A lyukkártyák különféle méretű kartonból, alumíniumfollából, stb. készült kártyalapok, amelyekben megfelelő elrendezésben lyukasztások, vagy lyukasztandó helyek vannak abból a célból, hogy azokra adatokat lehessen bejelölni úgy, hogy ezek az adatok mechanikusan feldolgozhatók legyenek.

Valamennyi lyukkártya-típuson megfigyelhető, hogy a kártyalapoknak egyik sarka ferdén le van vágva. Ez a figyelmeztető jel arra szolgál, hogy azonnal lássuk,

ha a kártyátömegben egy lap nem a megfelelő helyzetben áll. A lyukkártyákon található lyukasztásokat, vagy lyukasztandó helyeket jel-helyeknek nevezzük.

A lyukkártya feladata

A lyukkártyák feladata a bonyolult, sokrétű, nagyvolumenű dokumentálandó anyag klasszikus egysíku kartotéknyilvántartása helyett egy többdimenziós, könnyen szelektálható és szortírozható nyilvántartási rendszer kialakítása.

Ezzel a megállapítással már el is jutottunk oda, hogy a lyukkártyákat be tudjuk illeszteni saját könyvtári gyakorlatunkba. Az egysíku kartotéknyilvántartás helyett alkalmazhatjuk a többdimenziós, sorbarakást nem igénylő, könnyen szelektálható és szortírozható nyilvántartási rendszert, amelynek szelektálása és szortírozása történhet gépi-automatikus, vagy kézi-mechanikus módon.

A lyukkártyák osztályozása

A fentiek értelmében a lyukkártyák hagyományos csoportosítási módja szerint megkülönböztetünk:

- 1/ mechanikus kézi lyukkártyákat
- 2/ gépi lyukkártyákat

Ez az osztályozási mód azonban nem egészen helytálló, hiszen a kézi-válogatású lyukkártyákkal kapcsolatos minden munkafolyamat - megfelelő gépek birtokában - gépesíthető, tehát az elnevezés inkább azzal indokolható, hogy a gépi lyukkártyáknak kialakult, szokásossá vált formájuk és bejelölési módjuk van, mely eltér a kézi-válogatású lyukkártyáétól. Csoportosíthatjuk tehát a kártyákat a bejelölési mód alapján is, így megkülönböztetünk

- 1/ utólag lyukasztott kártyákat
- 2/ előre lyukasztott kártyákat

A továbbiakban a lyukkártyákat az utóbb említett, tehát a bejelölési mód szerinti csoportosításban fogjuk tárgyalni.

Utólag lyukasztott kártyák

Az utólag lyukasztott kártyák csoportjába azok a lyukkártyák tartoznak, amelyek jelhely-hálózatot tartalmaznak, és lyukasztásuk -mint arra elnevezésük is utal- utólag történik, vagyis az adatok bejelölése a kártyán a jelhely hálózat megfelelő jelhelyének kilyukasztásával történik.

Ilyen típusú kártyák:

a/ az Aritma, Powers, IBM-, Hollerith stb. ún. gépi lyukkártyák, amelyeken mind a tárolás /vagyis az adatok bejelölése/, mind a visszakeresés /vagyis a szelektálás/, ill. a meghatározott szempontok szerinti csoportosítás /vagyis szortírozás/ gépi úton történik.

b/ az optikai, vagy fénylyukkártyák, amelyeken ellentétben a gépi-lyukkártyákkal, a különböző munkaműveletek kézzel végezhetők, alkalmazásukhoz mindössze kártyákra és az adatok bejelöléséhez lyukasztóra van szükség.

A továbbiakban a gépi lyukkártyák ismertetésétől eltekintünk, mindössze az optikai kártyák vonatkozásában adunk tájékoztatást a jelölési mód szempontjából megegyező, ill. különböző kártyarendszerek közötti ellentétekről, ill. hasonlóságokról.

A gépi lyukkártyák és az optikai kártyák egyaránt az utólag lyukasztott kártyák csoportjába tartoznak, de csak az a tulajdonságuk közös, hogy olyan jelhe-lyeket tartalmaznak, amelyekre a bejelölés utólag történik. Tartalmukban, ill. funk-ciójukban azonban teljesen eltérők egymástól.

Az utólag lyukasztott gépi lyukkártyák, bár bejelölési módjukban különböznek az előre lyukasztott kártyák csoportjától, tartalmukban, ill. funkciójukban azokkal megegyezők.

Ebből következik, hogy az optikai kártyák tartalmukban, ill. funkciójukban kül-lönböznek mind az utólag lyukasztott gépi - mind az előrelyukasztott kártyáktól.

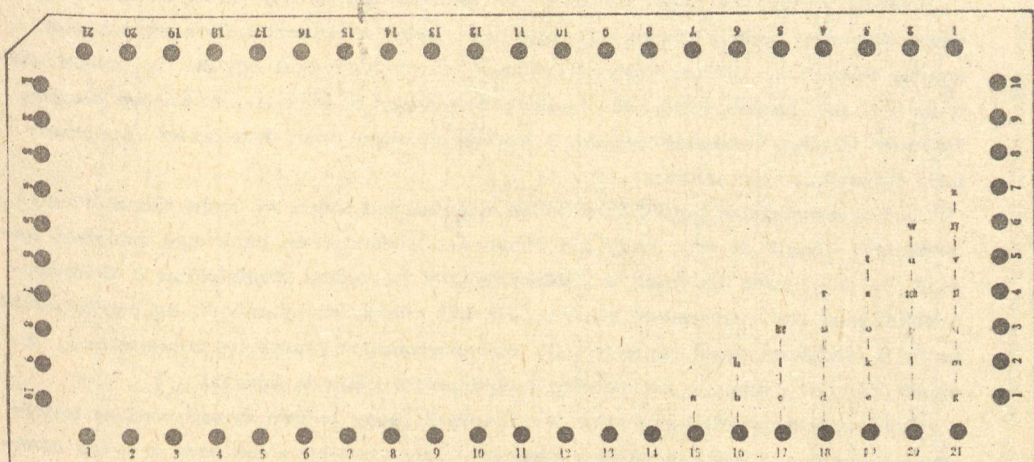
Az optikai kártyák méretüktől függően 3 500, ill. 7 000 jelhelyet tartalmaznak. Gyakorlatilag minden egyes kártya egy-egy descriptort és a kártyán lévő minden egyes jelhely egy-egy dokumentumot reprezentál.

Az utólag lyukasztott gépi és előre lyukasztott kártyákon ezzel szemben egy ill. két vagy több jelhely képvisel egy-egy descriptort és minden egyes kártya egy-egy dokumentumot reprezentál. Tehát, ha a dokumentumhordozót, illetve, descriptorhordozót vizsgáljuk a különböző lyukkártya fajtáknál az alábbiakat talál-juk:

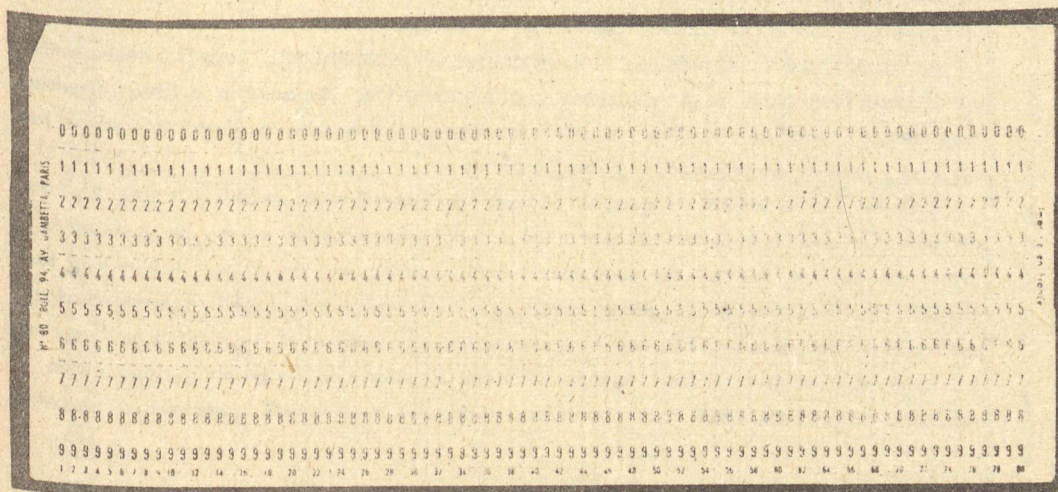
Kártyafajta	Dokumentum-	Descriptor-
	h o r d o z ó	
Optikai kártya	Jelhelyek	kártyák
Utólag lyukasztott /gépi/	kártyák	Jelhelyek
Előre lyukasztott	kártyák	Jelhelyek

Mivel tudjuk, hogy a jelhelyek száma mindig meghatározott szám az egyes lyuk-kártya fajtákon belül, a fenti táblázatból rögtön kitűnik, hogy optikai kártyák alkal-mazása esetén a descriptorok korlátlanul növelhetők /kártyák/, de a feldolgozható dokumentumok mennyisége limitált /Jelhelyek függvénye/.

Ezzel szemben az utólag lyukasztott gépi- és előre lyukasztott kártyák esetén a feldolgozható dokumentumok száma korlátlanul növelhető/kártyák/ és a descrip-torok száma limitált Jelhelyek függvénye/.

Egysoros peremlyukasztású kártya

Hollerith kártya

A fentiek értelmében tehát világosan látniuk, hogy mikor előnyösebb az egyik, vagy a másik fajta kártya alkalmazása.

Az optikai kártyákkal történő dokumentációs eljárás menete a következő.

Optikai kártyákból annyi darabra van szükségünk, ahány descriptorunk van, mivel egy-egy optikai kártya egy-egy descriptor-t reprezentál. Descriptorainkat rendre felrjuk az optikai kártyák fejlécére, rendszámokkal együtt. Az optikai kártyák sorbarendezeése történhet betűrendben, vagy a szakrend számsora alapján. Bármely tárolási rendszer esetén, a könnyebb ellgazodás érdekében csoportonként lovasokat használunk.

Dokumentumainkat egytől kezdődően sorszámmal látjuk el, majd minden dokumentumról készítünk egy, vagy két címleírást. Amennyiben csak egy címleírás készül, ez a sorozat képviseli a leltárkatalógust is, ennek megfelelően a dokumentumokat numerus currensben tároljuk. Ha két címleírást készítünk, az egyik továbbra is a leltárkatalógust reprezentálja számsorrendben / numerus currensben/, a másik cédula a szerzői betűrendes nyilvántartás céljaira készül.

Dokumentumainkról egyenként megállapítjuk, hogy milyen descriptorokat tartalmaznak, majd a megfelelő optikai kártyákon lyukasztjuk - az erre a célra rendszerezett lyukasztóval - a kérdéses dokumentum sorszámanak megfelelő jelhelyet.

A visszakeresés a megfelelő descriptorokat reprezentáló optikai kártyák egymásrahelyezésével történik. Keresett dokumentumaink azok lesznek, amelyeknek a sorszámaik reprezentáló jelhelyek az egymásrahelyezett kártyák mindegyikén ki vannak lyukasztva, s így ezeken a helyeken, ha a kártyacsomót fény felé tartjuk, világosságot, na sötét alagra helyezünk, sötétséget látunk.

Az optikai kártyák előnyelt összefoglalva megállapíthatjuk, hogy alkalmazásához mindössze kártyákra és lyukasztóra van szükségünk. Kapacitása a kívánalmaknak megfelelően bármikor bővíthető újabb kártyákkal. Dimenziója a direkt kódokhoz hasonlóan, elvileg megegyező a kapacitásával.

Előnyel mellett hátránya csupán abban áll, hogy limitált számu / 3 500, ill. 7 000/ dokumentum feldolgozására alkalmas és ha dokumentumaink száma meghaladja a jelhelyek számát, újabb kártyarendszert kell készítenünk és azokat külön kell kezelniük; visszakereséskor pedig mindegyik csoportból külön kell visszakeresést eszközölni. Ha azonban hátrányát összevetjük az előnyeivel, úgy találjuk, hogy még az ismételt keresést igénylő eljárás ellenére is alkalmas nagyobb gyűjtemények nyilvántartására is, mert igen egyszerű, gyors és megbízható módszernek bizonyul.

- - - - -

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

	10	15	20	25	30	35	40	45	50	55	60	65	70	75	80	85	90	95	100
1	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000
2	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000
3	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000
4	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000
5	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000
6	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000

Karten bei Auswertung bitte an der unteren sowie der rechten Kante aufstoßen!

Mitvel a kártyán 7 000 lyukhely van, ezek a kártyák csal: 7 000 dokumentum tartalmi feltárására elegendők.
A kártya felső peremére írjuk a descriptort.

Előre lyukasztott kártyák

Az előre lyukasztott kártyák típusai a következők:

- 1/ peremlyukasztásu, vagy hornyolt kártya
 - a/ egysoros, vagy egyhornyolásu
 - b/ kétsoros, vagy kéthornyolásu
 - c/ háromsoros, vagy háromhornyolásu

- 2/ mezőlyukasztásu, vagy réselt kártya.

Az előre lyukasztott kártyák lyukasztással ellátva kerülnek forgalomba. Az ilyen kártyákon az adatbejelölés a meglévő lyukasztás módosításával /hornyolással/ történik.

A peremlyukasztásu, vagy hornyolt kártyákra jellemző, hogy az adatbejelölés a kártya pereme mentén lévő lyukasztások megnyitásával, kihornyolásával történik. A hornyolás mélysége szerint különböztetjük meg a további három altípust.

Egysoros peremlyukasztásu, vagy egyhornyolásu kártyák esetén a kártya szélei mentén csak egyetlen lyuksor fut, így a hornyolás is csak egyféle lehet.

Kétsoros peremlyukasztásu, vagy kéthornyolásu kártyák esetén a kártya pereme mentén két lyuksor húzódik, így kétféle hornyolás lehetséges: a külső lyuksorból sekély, a belsőből mély.

Háromsoros peremlyukasztásu, vagy háromhornyolásu kártyák esetén a kártya pereme mentén 3 lyuksor húzódik, háromféle hornyolás lehetséges: a külső lyuksorból sekély, a középsőből mélyebb és a belsőből a legmélyebb.

A mezőlyukasztásu, vagy réselt kártyákra jellemző, hogy a kártya egyik felén lyuksorokból mező van kialakítva. A lyuksorok száma különböző lehet. Legkisebb számuk 3-4, legnagyobb 15 szokott lenni. A párhuzamos lyuksoroknak egymás feletti jelhelyei oszlopokat képeznek. A bejelölés az oszlopon belül, két szomszédos jelhely réssel való összeköttetése által, illetve a két lyukasztás közötti kártyadarabka kimetszése révén történik. Innen ered a réselt kártya elnevezés.

Jelmezők

A fentiekben felsorolt kártyákon két különböző rész, két mező van:

- 1/ a szövegmező, amelybe a szöveg kerül
- 2/ a jelmező, amelybe a fent ismertetett /hornyolással, réseléssel/ jelöléssel kerülnek be az adatok.

Minden kártya jelmezeje meghatározott számú jelhelyet tartalmaz. A jelhelyek száma kártyaméretenként, típusonként, illetve gyártmányonként változik.

A kártya adatfelvevő képességének terjedelme a jelhelyek számától függ: minél több jelhely van a kártyán, annál több adatot jelölhetünk a jelmezőbe. Az egyes jelhelyek mellett szám-, betű-, vagy szójel állhat. Így történik a jelhely megnevezése. Több egymás melletti jelhely, -amely egy adatsóport adatainak felvételére szolgál - zónát alkot.

A jelmezőbe az adatokat vagy közvetlenül, vagy közvetett módon jelölik be.

Közvetlen /direkt/ a bejelölés akkor, ha a bejelölendő adatnak saját jelhelye van a jelmezőben és a jelhelyeken eszközölt mechanikus változtatás az adat bejelölése. Ilyenkor a jelhely megnevezését rendszerint az adat neve, vagyis a szó képezi. / lásd a 49. lapot/

A közvetett, indirekt bejelölés jelkulcsrendszer /kódrendszer/ igénybevételével történik. A jelkulcsrendszer számára a jelmezőnek egy elhatárolt részét /zónát/ kell lefoglalni, és a zónához a rendszert megfelelő előírás szerint kell képezni. A rendszer kódjai a zóna jelhelyeiből, illetve a jelhelyek számjegyes, vagy betűjegyes megnevezéseiből képezett kombinációk.

3. A kód.

A kód fogalma.

Kódokon, vagy kulcsokon értjük azon szimbólumok összességét, melyek valamilyen fogalom rövid, egyértelmű jelölésére szolgálnak. Gyakorlatunk során az egyszerűség kedvéért a számokkal kifejezett szimbólumokkal fogjuk a kódokat tanulmányozni. A thesaurus szerkesztésekor már találkoztunk a rendszámok fogalmával. Valójában ezek, az egyes descriptorokat jellemző számok sem mások, mint kódok, hiszen a gyakorlati munka során, a szakozásnál a hosszabb- rövidebb alakú descriptorok helyett általában az azokat egyértelműen jellemző számjeleket használjuk.

A lyukkártyákra, mint már említettük, ugyancsak kódok formájában vissziük fel az egyes tárolandó adatokat, legyenek azok egy thesaurus descriptorai, vagy egyéb információk.

A kódok általában kétfélek lehetnek:

- 1/ direkt kódok
- 2/ kombinációs kódok

Direkt kódon azt a jelölési gyakorlatot értjük, amikor 1-1 fogalomnak 1-1 jelhely felel meg.

Kombinációs kódokon azokat a kódokat értjük, amelyek 1-1 fogalom jelölésére két, három, vagy több jelhelyből képzett komplexiókat alkalmaznak.

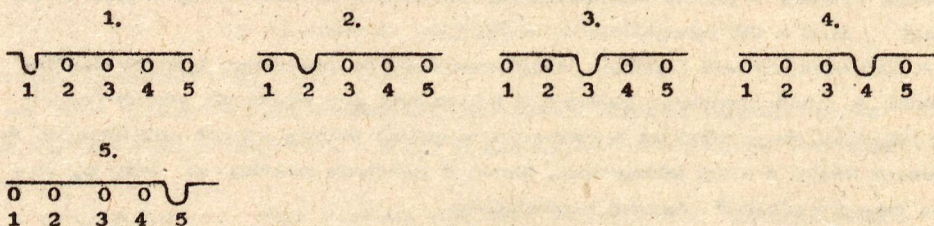
A kombinációs kódokat a kombinatorika szabályai szerint képezzük.

Ha pl. van egy 5 jelhelyből álló zónánk, amelynek egyes jelhelyeit az ábra szerint 1, 2, 3, 4, 5 - el jelölünk,

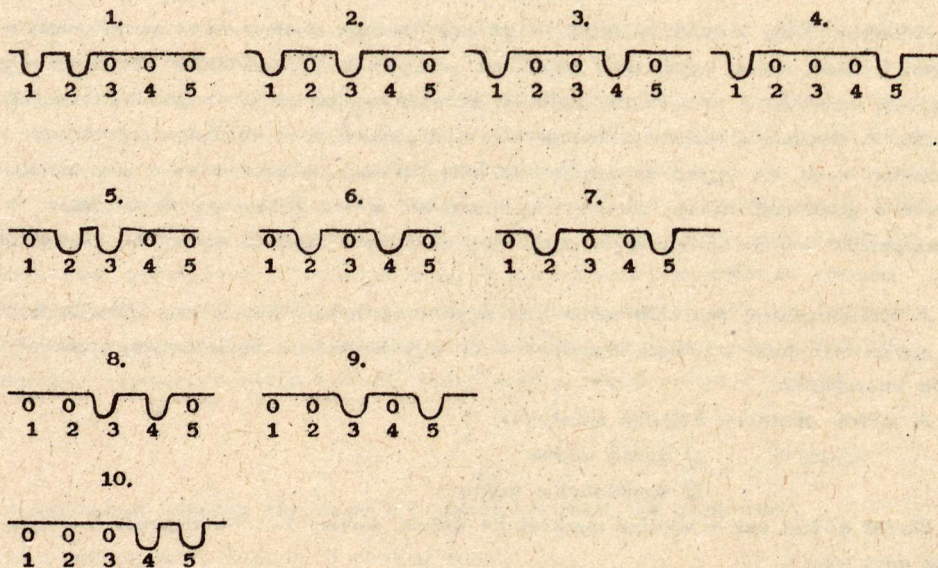
Egysoros lyukdártyákra alkalmazott kombinációs kódok.

0	0	0	0	0
1	2	3	4	5

akkor, amennyiben direkt kódot alkalmazunk, minden egyes jelhely egy-egy fogalmat jelöl és az öt különböző kód jelölése az alábbiak szerint történik:

Ha viszont a zónánk 5 jelhelyéből a kombinatorika szabályai szerint kettőt - kettőt összekapcsolunk, akkor az 5 jelhelyre összesen 10 kódot vihetünk fel, mégpedig az alábbiak szerint:

Tehát az öt jelhelyre felvihető másodosztályú kódok a következők:

1. 1, 2	6. 2, 4
2. 1, 3	7. 2, 5
3. 1, 4	8. 3, 4
4. 1, 5	9. 3, 5
5. 2, 3	10. 4, 5

A kódokat jelen esetben a kinyitott jelhelyek sorozásával jelöltük.

Hasonlóképpen készíthetünk tetszés szerinti kombinációs kódokat. Példaképpen tegyük fel, hogy 6 jelhelyből álló zónákra harmadosztályú kódot kívánunk alkalmazni, ebben az esetben 6 jelhelyre összesen 20 kódot vihetünk fel az alábbiak szerint:

1. 1,2,3	5. 1,3,4	9. 1,4,6	13. 2,3,6	17. 3,4,5
2. 1,2,4	6. 1,3,5	10. 1,5,6	14. 2,4,5	18. 3,4,6
3. 1,2,5	7. 1,3,6	11. 2,3,4	15. 2,4,6	19. 3,5,6
4. 1,2,6	8. 1,4,5	12. 2,3,5	16. 2,5,6	20. 4,5,6

Az előbbi gyakorlati példánk alapján megfogalmazhatjuk általánosságban a kombinációs kódok szerkesztésének szabályát:

n elemből k -ad osztályú kombinációs kódokat úgy képezzük, hogy az összes lehetséges módon kiválasztunk az n elem közül k elemet, sorrendre való tekintet nélkül. Az összes egymástól különböző kombinációs kódok száma n elem esetén

$$K_n^k = \frac{n!}{k!}$$

ahol K_n^k az n jelhelyből álló zónára felvihető és egyértelműen szelektálható k -ad osztályú kódok száma pl. $K_6^3 = 20$, vagyis 6 elemből /jelhelyből/ összesen 20 db másodosztályú kódot készíthetünk.

$\frac{n!}{k!}$ szimbólum a binomiális együttható, kifejtve: en alatt a k-é. A binomiális együtthatókat, mint ismeretes, a PASCAL háromszögben találjuk meg összefoglalva /ld. Függelék 40.lap/, de könnyűszerrel kiszámíthatjuk értéküket magunk is, az alábbi képlet alapján.

$$\frac{n!}{k!} = \frac{n \cdot (n-1) \cdot (n-2) \cdot \dots \cdot (n-k+2) \cdot (n-k+1)}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot \dots \cdot (k-1) \cdot k}$$

vagyis előbbi példánkban

$$\frac{5!}{2!} = \frac{5 \cdot 4}{1 \cdot 2} = 10 \quad \left| \quad \frac{6!}{3!} = \frac{6 \cdot 5 \cdot 4}{1 \cdot 2 \cdot 3} = 20 \right.$$

Tehát a számlálóban az n értékű elemből kiindulva 1-el csökkenő sorrendben és értékben annyi számjegyet írunk le, amennyit a k értéke mutat, - a nevezőbe pedig 1-k-ig írjuk fel egyenként az egymást követő számokat szorzat alakjában.

A binomiális együtthatókat a PASCAL háromszög tartalmazza. A függelékben közölt táblázat a Pascal háromszög alapján készült és tartalmazza az összes lehetséges kombinációs kódok rendszerét $n = 1 - 15$ -ig, beleértve a direkt kódokat is, melyeket az $\binom{n}{1}$ oszlop tartalmaz, ahol n a zóna jelhelyeinek számát tartalmazza és az egymást követő oszlopokban az $\binom{n}{1} - \binom{n}{10} -$ ig terjedően a kombinációs kódok számát találjuk. / pl. $n = 8$ és $k = 3$ esetén a 8. sor $\binom{8}{3}$ oszlopában találjuk, hogy a nyolc jelhelyből álló zónára 3 osztályú kód alkalmazásával összesen 56 kódot vihetünk fel.

Megjegyzendő, hogy $\binom{n}{0} = \binom{n}{n} = 1$ és $\binom{n}{k} = \binom{n}{n-k}$, így a maximális számú kombinációs kódot, ha $n =$ páros szám $k = \frac{n}{2}$ III.

ha $n =$ páratlan szám $k = \frac{n-1}{2}$ esetben kapunk,

Ez azt jelenti, hogy $\binom{6}{0} = \binom{6}{6} = 1$ és

$$\binom{6}{2} = \binom{6}{4} = 15, \text{ vagyis csak a}$$

$\binom{6}{2}$ - kód alkalmazása célszerű, mert ebben az esetben 2 jelhelyből álló kóddal ugyanannyi információt tárolhatók, mint a 4 jelhelyből álló kóddal.

Természetesen maximális értékű a $\binom{6}{3} = 20$ kód.

A fentiek alapján szerkesztett kombinációs kódok egyértelműen szelektálhatók, vagyis a keresett kód egy művelettel választható ki a kártyarendszer többi kódja közül.

Kódszerkesztés

A táblázat alapján kiválasztott kódot könnyen megszerkeszthetjük, ugyancsak a táblázat segítségével. Ha ugyanis jobban megvizsgáljuk a táblázat egyes értékeit, azt találjuk, hogy a második oszlop egyes értékei az első oszlop $\binom{n-1}{1}$ értékének összegét, a harmadik oszlop értékei a második oszlop $\binom{n-1}{1}$ értékének összegét stb. tartalmazzák.

$$\text{Pl. } \binom{6}{2} = \binom{5}{1} + \binom{4}{1} + \binom{3}{1} + \binom{2}{1} + \binom{1}{1} \text{ vagy } \binom{7}{3} = \binom{6}{2} + \binom{5}{2} + \binom{4}{2} + \binom{3}{2} + \binom{2}{2}$$

$$15 = 5 + 4 + 3 + 2 + 1 \qquad 35 = 15 + 10 + 6 + 3 + 1$$

/ Lásd a 19. oldalon a PASCAL táblázat részletét /

PASCAL-táblázat

n	$\binom{n}{1}$	$\binom{n}{2}$	$\binom{n}{3}$
1	1		
2	2	1	
3	3	3	1
4	4	6	4
5	5	10	10
6	6	15	20
7	7	21	35

általánosságban tehát

$$\binom{n}{k} = \sum_{j=1}^{\binom{n+1}{-k}} \binom{n-j}{k-1}$$

ahol $\sum_{j=1}^{\binom{n+1}{-k}} \binom{n-j}{k-1}$ szimbólum az $\binom{n-j}{k-1}$ értékeinek az összegét

jelenti, azokban az esetekben, ha j helyébe 1, 2, 3.....

$\binom{n+1}{-k}$ értékeket rendre behelyettesítem. /kiejtve:

szumma en mínusz jé alatt a ká mínusz egy a jé egyenlő

egyől az en plusz egy mínusz ká-ig terjedő intervallumban./

Táblázatunknak ezt a tulajdonságát használjuk fel kódunk szerkesztésénél, illetve a szerkesztés helyességének ellenőrzésére.

Ha ugyanis az $\binom{n}{k}$ kódot kívánjuk megszerkeszteni, akkor egyszerűen leolvassuk a $\binom{n-1}{k-1}$ -ik oszlopban lévő számokat, mégpedig $\binom{n-1}{k-1}$ -től kezdődően felfelé, mely számok összege, mint az előzőekben láttuk, megegyezik az $\binom{n}{k}$ -val. Az egyes részértékek viszont azt mutatják meg, hogy hány darab kód kezdődik az n elem-ből kiválasztott első, második, stb. jeggyel. Pl. $\binom{6}{3} = 20 = \binom{5}{2} = 10$

$$\binom{4}{2} = 6$$

$$\binom{3}{2} = 3$$

$$\binom{2}{2} = 1$$

akkor ez azt jelenti, hogy

- 1 - el kezdődik $\left/ \begin{smallmatrix} 5 \\ 2 \end{smallmatrix} \right/ = 10$ db kód
- 2 - el kezdődik $\left/ \begin{smallmatrix} 4 \\ 2 \end{smallmatrix} \right/ = 6$ db kód
- 3 - al kezdődik $\left/ \begin{smallmatrix} 3 \\ 2 \end{smallmatrix} \right/ = 3$ db kód
- 4 - el kezdődik $\left/ \begin{smallmatrix} 2 \\ 2 \end{smallmatrix} \right/ = 1$ db kód

de bonthatjuk tovább az 1-el kezdődő kódokat az előbbi törvényszerűség alapján.

$$\left/ \begin{smallmatrix} 5 \\ 2 \end{smallmatrix} \right/ = 10 \text{ db kód}$$

- 12 - el kezdődik $\left/ \begin{smallmatrix} 4 \\ 1 \end{smallmatrix} \right/ = 4$ db kód
- 13 - al kezdődik $\left/ \begin{smallmatrix} 3 \\ 1 \end{smallmatrix} \right/ = 3$ db kód
- 14 - el kezdődik $\left/ \begin{smallmatrix} 2 \\ 1 \end{smallmatrix} \right/ = 2$ db kód
- 15 - el kezdődik $\left/ \begin{smallmatrix} 1 \\ 1 \end{smallmatrix} \right/ = 1$ db kód

Nézzük meg pl. a $\left/ \begin{smallmatrix} 8 \\ 4 \end{smallmatrix} \right/ = 70$ kódot

- 1 - el kezdődik $\left/ \begin{smallmatrix} 7 \\ 3 \end{smallmatrix} \right/ = 35$ db kód
- 2 - el kezdődik $\left/ \begin{smallmatrix} 6 \\ 3 \end{smallmatrix} \right/ = 20$ db kód
- 3 - al kezdődik $\left/ \begin{smallmatrix} 5 \\ 3 \end{smallmatrix} \right/ = 10$ db kód
- 4 - el kezdődik $\left/ \begin{smallmatrix} 4 \\ 3 \end{smallmatrix} \right/ = 4$ db kód
- 5 - el kezdődik $\left/ \begin{smallmatrix} 3 \\ 3 \end{smallmatrix} \right/ = \frac{1 \text{ db kód, ez a kód lesz } 5, 6, 7, 8}{70 \text{ db}}$

a $\left/ \begin{smallmatrix} 7 \\ 3 \end{smallmatrix} \right/ = 35$ db kód közül

- 12 - el kezdődik $\left/ \begin{smallmatrix} 6 \\ 2 \end{smallmatrix} \right/ = 15$ db kód
- 13 - al kezdődik $\left/ \begin{smallmatrix} 5 \\ 2 \end{smallmatrix} \right/ = 10$ db kód
- 14 - el kezdődik $\left/ \begin{smallmatrix} 4 \\ 2 \end{smallmatrix} \right/ = 6$ db kód
- 15 - el kezdődik $\left/ \begin{smallmatrix} 3 \\ 2 \end{smallmatrix} \right/ = 3$ db kód
- 16 - al kezdődik $\left/ \begin{smallmatrix} 2 \\ 2 \end{smallmatrix} \right/ = 1$ db kód, ez a kód 1, 6, 7, 8

a $\left/ \begin{smallmatrix} 6 \\ 2 \end{smallmatrix} \right/ = 15$ kód közül

- 123 - al kezdődik $\begin{smallmatrix} 5 \\ 1 \end{smallmatrix} / \text{p}$ = 5 db kód
- 124 - el kezdődik $\begin{smallmatrix} 4 \\ 1 \end{smallmatrix} / \text{p}$ = 4 db kód
- 125 - el kezdődik $\begin{smallmatrix} 3 \\ 1 \end{smallmatrix} / \text{p}$ = 3 db kód
- 126 - al kezdődik $\begin{smallmatrix} 2 \\ 1 \end{smallmatrix} / \text{p}$ = 2 db kód
- 127 - el kezdődik $\begin{smallmatrix} 1 \\ 1 \end{smallmatrix} / \text{p}$ = 1 db kód, ez a kód 1, 2, 7, 8

Az első 15 kód tehát a következő

1. 1, 2, 3 4	10. 1, 2, 5 6
2. 1, 2, 3 5	11. 1, 2, 5 7
3. 1, 2, 3 6	12. 1, 2, 5 8
4. 1, 2, 3 7	13. 1, 2, 6 7
5. 1, 2, 3 8	14. 1, 2, 6 8
6. 1, 2, 4 5	15. 1, 2, 7 8
7. 1, 2, 4 6	
8. 1, 2, 4 7	
9. 1, 2, 4 8	

Vagyis a három elemből álló kezdőcsoportokhoz sorra hozzárendeljük a zóna további elemeit és így nyerjük a rendszer egyes kódjait.

Ezzel a módszerrel bármely kombinációs kód szerkezetét előre megállapíthatjuk és a kódokat a táblázatból vett értékek segítségével könnyűszerrel, pontosan megszerkeszthetjük.

Kétsoros lyukkártyákra alkalmazható kombinációs kódok.

Kétsoros peremlyukasztású kártyák esetében direkt kód használata nem alkalmas, mert csak abban az esetben szelektálható egyértelműen, ha a direkt kódot, vagy csak az első, illetve csak a második sor elemeire alkalmazzuk. Ily módon minden kódunk egyhornyolású, vagy mindegyik kéthornyolású; ebben az esetben viszont a kártya kapacitása nem több, mint egy egysorosé.

A kombinációs kódok alkalmazása úgy történik, hogy egyrészt a felső sor elemeit kombináljuk egymással, másrészt a felső sor kombinációját kombináljuk az alsó sor elemeivel, illetve egymásközötti kombinációival. Az ilyen természetű kombinációk megalkotásánál -különös tekintettel az egyértelmű szelektálás feltételére- már nem alkalmazhatjuk a binom együtthatók módszerét.

Vegyünk példának egy 4 jelhely-párból álló zónát /összesen 8 jelhely/ és képezzük az egyértelműen szelektálható negyed-osztályú kódok rendszerét. Gyakorlatilag zónánk 4 pár, vagyis 8 jelhelyéből mindig 4 jelhely kinyitása jelent egy - egy kódot. Ez a következőképpen képzelhető el.

$$\left\{ \begin{array}{cccc} 0 & 0 & 0 & 0 \\ 1 & 2 & 3 & 4 \\ 0 & 0 & 0 & 0 \\ 5 & 6 & 7 & 8 \end{array} \right\}$$

1/

1	2	3	4	
0	0	0	0	
5	6	7	8	

1, 2, 3, 4 felső sorban 4 rövid / egyhornyolásu /

2/

				0
	2	3	4	
	0	0	0	
5	6	7	8	

1; 2, 3, 5 1 kéthornyolásu, 2 egyhornyolásu

3/

		0	0
		3	4
		0	0
5	6	7	8

1, 5, 2, 6 2 kéthornyolásu

Ezek a konfigurációk a következő kombinációkban fordulhatnak elő:

1/ $\begin{array}{c} 4 \\ 0 \end{array} / - 1$

1	2	3	4	
0	0	0	0	
5	6	7	8	

2/ $\begin{array}{c} 3 \\ 1 \end{array} / - 3$

a/

				0
	2	3	4	
	0	0	0	
5	6	7	8	

b/

				0
	1	3	4	
	0	0	0	
5	6	7	8	

c/

				0
	1	2	4	
	0	0	0	
5	6	7	8	

3/ $\begin{array}{c} 2 \\ 2 \end{array} / - 1$

		0	0
		3	4
		0	0
5	6	7	8

Az első konfiguráció megfelel a $\begin{array}{c} 4 \\ 4 \end{array} /$ -nek, csak egyszer fordulhat tehát elő.

A második konfiguráció esetében a felső sorban szabadon marad egy jelhely, ezért az egyes konfigurációk a/ , b/ és c/ / további $\begin{array}{c} 4 \\ 3 \end{array} /$ kombinációkban fordulhatnak elő.

A harmadik konfiguráció esetében a felső sorban két szabad jelhely marad, ezért a négy jelhelyen belül $\begin{array}{c} 4 \\ 2 \end{array} /$ -ször fordul elő.

Képletben felírva a következő eredményhez jutunk:

$$\left| \begin{smallmatrix} 4 \\ 0 \end{smallmatrix} \right| / \cdot \left| \begin{smallmatrix} 4 \\ 4 \end{smallmatrix} \right| / + \left| \begin{smallmatrix} 3 \\ 1 \end{smallmatrix} \right| / \cdot \left| \begin{smallmatrix} 4 \\ 3 \end{smallmatrix} \right| / + \left| \begin{smallmatrix} 2 \\ 2 \end{smallmatrix} \right| / \cdot \left| \begin{smallmatrix} 4 \\ 2 \end{smallmatrix} \right| / = 1.1 + 3.4 + 1.6 = 19$$

A kétsoros lyukkártyákra vonatkozó egyértelműen szelektálható kódok rendszere 1958-ban Dr. OROSZ Gábor dolgozta ki és a következő általános képlettel határozta meg:

$$I_n^k = \sum_{j=0}^a \left| \begin{smallmatrix} k-j \\ j \end{smallmatrix} \right| / \cdot \left| \begin{smallmatrix} n \\ k-j \end{smallmatrix} \right| /$$

ahol I_n^k = az n jelhelypárból álló zónára felvihető és egyértelműen szelektálható k -ad osztályú kombinációs kódok összessége.

$$\begin{aligned} a &= k - \text{páros szám esetében} \quad \frac{k}{2} \\ &= k - \text{páratlan szám esetén} \quad \frac{k-1}{2} \end{aligned}$$

$$j = 0, 1, 2, \dots, a$$

A maximális kódszámot abban az esetben kapjuk, ha $k = n$, ugyanis az n jelhelypár = $2n$ és $k = \frac{2n}{2} = n$.

I_4^4 , tehát a képlet alapján

$$k = 4, n = 4, a = \frac{4}{2} = 2$$

$$j=0: \left| \begin{smallmatrix} 4-0 \\ 0 \end{smallmatrix} \right| / \cdot \left| \begin{smallmatrix} 4 \\ 4-0 \end{smallmatrix} \right| /$$

$$j=1: \left| \begin{smallmatrix} 4-1 \\ 1 \end{smallmatrix} \right| / \cdot \left| \begin{smallmatrix} 4 \\ 4-1 \end{smallmatrix} \right| /$$

$$j=2=a: \left| \begin{smallmatrix} 4-2 \\ 2 \end{smallmatrix} \right| / \cdot \left| \begin{smallmatrix} 4 \\ 4-2 \end{smallmatrix} \right| /$$

melynek összege

$$\left| \begin{smallmatrix} 4 \\ 0 \end{smallmatrix} \right| / \cdot \left| \begin{smallmatrix} 4 \\ 4 \end{smallmatrix} \right| / + \left| \begin{smallmatrix} 3 \\ 1 \end{smallmatrix} \right| / \cdot \left| \begin{smallmatrix} 4 \\ 3 \end{smallmatrix} \right| / + \left| \begin{smallmatrix} 2 \\ 2 \end{smallmatrix} \right| / \cdot \left| \begin{smallmatrix} 4 \\ 2 \end{smallmatrix} \right| / = 1.1 + 3.4 + 1.6 = 19$$

Vagyis a fenti okfejtéssel nyert eredményekkel egyezőket kaptunk.

A kódok szerkesztése

Példaként az ismertetett

0	0	0	0
1	2	3	4
0	0	0	0
5	6	7	8

$\left| \begin{smallmatrix} 4 \\ 4 \end{smallmatrix} \right| /$ kódot szerkesztjük meg.

$$I_4^4 = 19$$

Első kódunk a $\left| \begin{smallmatrix} 4 \\ 4 \end{smallmatrix} \right| /$, tehát az $1/.$ 1, 2, 3, 4

Ezután megszerkesztjük a $\frac{4}{3}$ /-es kódot, amár ismert módon és háromszor írjuk le a $\frac{3}{1}$ /-es faktornak megfelelően

a/	b/	c/
2/ 123	6/ 123	10/ 123
3/ 124	7/ 124	11/ 124
4/ 134	8/ 134	12/ 134
5/ 234	9/ 234	13/ 234

Most az a/ konfigurációnak megfelelően a 2/- 5/-ig terjedő kódszámok mellé beírjuk a zónának azt a jelhely-számát, mely kódszámunk első eleme alatt helyezkedik el / 1 alatt 5, 2 alatt 6 /

Ezután b/ konfigurációnak megfelelően a 6/-9/-ig terjedő kódszámok mellé beírjuk a zónának azt a jelhely-számát, mely kódszámunk második eleme alatt helyezkedik el / 2 alatt 6, 3 alatt 7 /

Végül a c/ konfigurációnak megfelelően a 10/-13/-ig terjedő kódszámok mellé beírjuk a zónának azt a jelhely-számát, mely kódszámunk harmadik eleme alatt helyezkedik el / 3 alatt 7, 4 alatt 8 /.

Fentiek alapján tehát a negyed-osztályú kódjaink a következők lesznek

2/ 1235	6/ 1236	10/ 1237
3/ 1245	7/ 1246	11/ 1248
4/ 1345	8/ 1347	12/ 1348
5/ 2346	9/ 2347	13/ 2348

Utoljára megszerkesztjük a $\frac{4}{2}$ /-es kódot a felső sorra vonatkoztatva, amely további 6 kombinációt jelent és mellé írjuk a zónának azt a két jelhely-számát, amelyek a $\frac{4}{2}$ /-es kódban szereplő jelhelyek alatt helyezkednek el

14/	12 56
15/	13 57
16/	14 58
17/	23 67
18/	24 68
19/	34 78

A szerkesztések ellenőrzését az egysoros lyukkártyáknál leírt módszer alapján végezzük el.

A függékben táblázatba foglaltuk össze az OROSZ-képlet alapján kiszámított

l_n^k értékeket.

Háromsoros lyukkártyákra alkalmazható kódok

Háromsoros peremlyukasztású kártyák átmenetet képeznek a mező- és a perem-lyukasztású kártyák között.

Amennyiben peremlyukasztású kártyaként kezeljük, ebben az esetben maximális

tárolási lehetőséget ugyancsak a kombinációs kódok nyújtanak. Az egyértelműen szelektálható kódok kidolgozásánál figyelemmel kell lenni a 3 sor jelhelyének egymásközötti kombinációira és az OROSZ-képlet továbbfejlesztésével a háromsoros peremlyukasztású kártyákra alkalmazható egyértelműen szelektálható kódrendszerek is kiszámíthatók. A számítás ismertetésétől eltekintünk, de a függelékben közöljük a kódrendszereket tartalmazó táblázatot.

Lényegesen gazdaságosabb az az eljárás, mely a 3 soros peremlyukasztású kártyát 3 sorban álló jelmezőként értelmezi; ebben az esetben a következőkben ismertetendő mezőlyukasztású kártyaként kezelendő.

Mezőlyukasztású kártyák

Ugyancsak az előrelyukasztott kártyák csoportjába tartoznak a mezőlyukasztású kártyák, amelyek általános ismertetésére már a lyukkártyák osztályozásánál kitértünk.

A gyakorlatban használt mezőlyukasztású kártyák általában 10 vagy 15 sor jelhelyből állnak, ennek megfelelően 340 III. 510 előrelyukasztott jelhelyet tartalmaznak.

Nagy előnye a mezőlyukasztású kártyának, hogy már a direkt kód alkalmazásával is jelentős számú információt tárolhatunk rajta - kombinációs kódok alkalmazásával viszont, tetszés szerinti mértékben növelhetjük kapacitását.

Összefoglalva tehát az elmondottakat, megállapíthatjuk, hogy az eddig tárgyalt lyukkártyákra jellemző, hogy minden egyes lyukkártya egy-egy dokumentumot reprezentál és a kártya többdimenziós sajátosságánál fogva egy-egy kártyára, az általa reprezentált dokumentumban rejlő, a reá jellemző összes ismérv egy kártyára vihető fel.

Természetesen ehhez az szükséges, hogy a kártya jelhelyein elhelyezzük mindazon ismérvet, amely dokumentációs munkánk során előfordulhat.

Mezőlyukasztású kártya esetén nincs különösebb problémánk, 340 III. 510 ismérv vihető fel direkt kód segítségével.

Mivel a kártya adathelfelvő képessége a jelhelyek számától függ, így az egy-soros peremlyukasztású kártyák esetén direkt kóddal mindössze 66 ismérv vihető fel.

Kétsoros peremlyukasztású kártyákra direkt kód alkalmazása nem gazdaságos, mert ebben az esetben adathelfelvő képessége az egysoroséra csökken.

A kártyák adathelfelvőképességének /kapacitásának/ bővítését szolgálja a kombinációs kódok alkalmazása.

Mint ismeretes, kombinációs kódok esetén az egyértelmű szelektálás kritériuma abban áll, hogy egy zónán belül csak egy információt tárolhatok, ennek megfelelően csak egy kódot jelölhetek.

Ha az egysoros kártya 66 jelhelyére másodosztályú kódot $\frac{66}{2}$ alkalmazok, abban az esetben $K_{66}^2 = \frac{66 \cdot 65}{1 \cdot 2} = 2\ 045$, vagyis 66 információ helyett 2 045 információt vihetek fel a 66 jelhelyre, de minden egyes kártyára, amely 1-1 dokumentumot reprezentál, a benne előforduló információk közül csak egyet jelölhetek, vagyis ezáltal egydimenzióssá válik a kártya.

Ha a 66 jelhelyet $33 + 33$ jelhelyből álló zónákra bontom, akkor $2 \cdot \frac{33}{2} = 528 + 528 = 1\ 056$, vagyis 1-1 zónára 528 és összesen 1 056 ismérvet vihetek fel a 66 jelhelyre és, az egyes dokumentumokat képviselő kártyák mindegyikén 2 információt tárolhatok.

Ha a 66 jelhelyet $11 + 11 + 11 + 11 + 11 + 11$ jelhelyből álló zónákra bontom, akkor $6 \cdot \frac{11}{2} = 6 \cdot 55 = 330$ ismérvet vihetek fel a 66 jelhelyre, de 1-1 kártyán 6 ismérvet tárolhatok.

Jól látható az előbbi példákban tehát, hogy a kártya dimenziója és kapacitása fordított arányban állnak egymással, vagyis a kártya dimenzióját mindenkor a zónák száma, kapacitását pedig a zónákra adaptált kombinációs kulcaok alkalmazása szabja meg. Természetesen nem szükséges, hogy a zónák azonos jelhelyszámból álljanak és az egyes zónákban alkalmazott kódok azonos osztályúak legyenek. Mindenkor az aktuális szükséglet szabja meg, hogy hány zónát és azon belül milyen kódokat alkalmazunk.

A 66 jelhely felosztása történhet a következő módokon is:

<u>Zónák száma</u>	<u>Kódok osztálya</u>	<u>Összes kapacitás</u>	<u>Dimenzió</u>
11	$\frac{6}{3} /$	$11 \cdot 20 = 220$	11
$12 + 2$	$\frac{5}{2} / + \frac{3}{1} /$	$12 \cdot 10 + 2 \cdot 3 = 126$	14
$6 + 5$	$\frac{6}{3} / + \frac{5}{2} /$	$6 \cdot 20 + 6 \cdot 10 = 180$	12
$6 + 2 + 2$	$\frac{6}{2} / + \frac{6}{2} / + \frac{10}{2} /$	$6 \cdot 15 + 2 \cdot 10 + 2 \cdot 45 = 200$	10
$6 + 2 + 2$	$\frac{6}{3} / + \frac{5}{2} / + \frac{10}{3} /$	$6 \cdot 20 + 2 \cdot 10 + 2 \cdot 120 = 380$	10

Mint látható, a zónák számának, valamint a zónákon belül alkalmazott kódrendszereknek az optimális meghatározása biztosítja dokumentációs rendszerünk megfelelő dimenzióját, ill. kapacitását.

A rendszer dimenzióját mindenkor az szabja meg, hogy hány ismérvet kívánunk egy-egy dokumentumból kielemlni. A kielemlendő ismérvek egyik csoportját

thesaurusunk descriptoral képezik. Ezen túlmenően felmerülnek olyan ismérvek is, melyek a visszakeresési igényből fakadnak, pl. dokumentumféleségek / kézikönyv, különlenyomat, jegyzet stb. /, megjelenés ideje, szerző neve stb. Ennek megfelelően a szakmai információk mellett helyt kell adni a többi jellemző és szükséges ismérveknek is lyukkártyánkon. / ld. Függelék 49. lap./

Mielőtt a tulajdonképpeni munkát elkezdzenénk, tervezetet kell készítenünk egyrészt arra vonatkozóan, hogy összesen hányféle ismérvet, azokat milyen csoportosításban, másrészt milyen lyukkártyán kívánjuk nyilvántartani. Ha mindezt alapos körültekintéssel elvégeztük, akkor megállapítjuk a szükséges, ill. optimális zónák, és azon belül a zónák felhelyeinek a számát. Ezután a megfelelő táblázatból ki-keressük a tervezetünkhöz legjobban illő, legalkalmasabb kombinációs kódokat. Műtán mindezt elvégeztük, megszerkesztjük a szükséges kódokat, zónáinkat betűszimbólumokkal nevezzük el és thesaurusunk descriptoralit, valamint mindazon információit, amelyeket kártyáinkon tárolni kívánunk, kifejezzük a megfelelő kóddal.

Pl. psychologia	A 234
kézikönyv	D 16

vagyis egy pszichológiai kézikönyv fenti jelölése kártyáinkra alkalmazva a következő lesz

• • • • •	• • • • •	• • • • •	• • • • •
1 2 3 4 5 6	1 2 3	1 2 3 4 5 6 7 8	1 2 3 4 5 6
A	B	C	D

Rendszerünket természetesen úgy alkossuk meg, hogy esetleges további bővítésre mindenkor tartsunk fel bizonyos számú felhelyet.

4. Eszközök

Az előrelyukasztott kártyák kezeléséhez megfelelő eszközök szükségesek.

1/ Hornyoló. A jegykezelők lyukasztóhoz hasonló eszköz, amellyel, perem-lyukasztású kártyák esetén a lyuk és a kártyaperem, mezőlyukasztású kártyák esetén pedig a két lyukasztás közötti kártyadarabkát kicsipjük.

2/ Szelektáló tű. Vékony, de erős hengeres fémpálca. Egyik végén ki van hegyesítve, másik végén nyél van. Kézzel végzett szelektálás esetén egyszerre mintegy 100 kártyát válogathatunk át. Az átválogatás úgy történik, hogy az egyállású kártyacsomagot, ügyelve arra, hogy a kártyák pontosan fedjék egymást, egyik kezünkbe szorosan fogva, másik kezünkkel a szelektáló tűt a kívánt felhelyen átszurjuk és a kártyákat a tűvel felemeljük. A kiázott felhelyen kihornyolt kártyák így kihullanak a csomagból a tűn visszamaradt hornyolatlan kártyák közül.

3/ Szelektáló villa. A villának van egy homlokrésze, melyen a lyukkártyához hasonlóan, vele azonos méretű és elhelyezéssel lyuksor van furva. Válogatáskor

a villa homlok részét a kártyacsomag lyuksorához illesztjük és egyidejűleg több tit is átszurhatunk homlok részen keresztül a kártyacsomag megfelelő lyukhelyein.

3/ Szelektáló készülék. Sokféle szelektáló készülék ismeretes. Működésük alapelve nyomán két csoportba oszthatók. Az egyik csoportba azok tartoznak, amelyekkel csupán a kártya egyik pereme mentén lehet válogatást lefolytatni. A másik perem mentén való válogatás érdekében a kártyákat ki kell venni a készülékből és a másik oldalukra fordítva újra be kell helyezni.

A szelektáló készülék másik csoportja szekrényke-szerű, homlok és hátfaluk a kártyalap pontos mása. A szekrénykébe helyezett kártyamennyiséget bármelyik él mentén válogathatjuk. A készülék bármelyik oldalára fordítható, ami lehetővé teszi akármelyik él mentén a válogatást. A mezőlyukasztású kártyák válogatására szolgáló eszköz, hasonló az előbbihez. Doboz alakú szerkezet, homlok- és hátfala a lyukmező pontos mása. Négy oldal éle pár centiméterrel hosszabb a szerkezet oldalfalainál. Szelektáláskor a kereső-tűket átszurjuk a kiválasztott jelhelyeken, majd a dobozt 180° -al elforgatjuk és a kiálló oldalélekre állítjuk. A jelölt kártyák így egy pozícióval lejjebb csúsznak. A kicsúszott kártyák szöveg-mezőjében lévő két rögzítő lyukon tűt szurunk át, majd a dobozt eredeti állásába visszafordítva, a keresőtűket kihuzva, a rögzítő tűkkel kiemeljük a jelzett kártyákat.

A szelektáló készülékkel a berendezés befogadóképességétől függően egyszerre 300-500 kártya válogatható át.

- BLANKENSTEIN, Gerd: Die hierarchische Struktur eines Thesaurus und die Eindeutigkeit der Descriptoren. ZID-Z. 14:110-113, 1967.
- BLANKENSTEIN, Gerd: Hierarchische Struktur eines Thesaurus, Fachsystematik und Klassifikation. ZID-Z. 14:138-140, 1967.
- HAAKE, Rolf: Einführung in die Informations- und Dokumentationstechnik unter besonderer Berücksichtigung der Lochkarten. Leipzig, Bibliographisches Institut, 1965.
- HORVÁTH Tibor: Kézilyukkártyák a hazai könyvtárakban. Bp. OSZK Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ, 1967.
- P. JUHÁSZ Vera: A lyukkártyák használatáról. Orv. Könyvtáros, 6: 158-166, 1966
- P. JUHÁSZ, Vera - NYIRI, Mihály: Ein einfaches Verschlüsselungssystem für Handlochkarten. Method. Inform. Med. 4: 99-101, 1965.
- P. JUHÁSZ Vera - NYIRI Mihály: Kézilyukkártyákra alkalmazott kombinációs kód-rendszer. Orv. Könyvtáros, 5: 245-252, 1965.
- P. JUHÁSZ Vera - NYIRI, Mihály: Mathematische Analyse von Schlüsselsystemen. ZID-Z. 14: 143-144, 1967.
- KOBLITZ, Josef: Schlagwortgebung in der Information und Dokumentation. Leipzig, V.f. Buch- u. Bibliothekwesen, 1964.
- KÜHN, Ursula: Das Sichtlochkartenverfahren im Rahmen der Kleinmechanisierung der Dokumentations- und Informationsarbeit. Dtsch. Ges. Wesen, 21:2154-2159, 1966.
- OROSZ, Gábor: Anwendung der allgemeinen selektiven Kombinationsverschlüsselung bei zweireihigen Kernkarten. Dokumentation, 5:115-117, 1958.
- OROSZ, Gábor: Kézi válogatású lyukkártyák. = Kézi lyukkártyatechnika. Bp. 1966. 5-8. pp.
- OROSZ, Gábor: Egysoros peremlyukkártyák. = Kézi lyukkártyatechnika. Bp. 1966. 9-22. pp.
- RÖBEL, J. : Die Sichtlochkarte in der Dokumentation der experimentellen Krebs-therapie. Zschr. ärztl. Fortbild. 58: 280-287, 1964.
- TOMCSÁNYI Pál: A kutatói ismeretgazdálkodás és kézi lyukkártya technikája. Bp. OMgK, 1966.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK NYILVÁNTARTÁSA OPTIKAI LYUKKÁRTYÁKON *

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ az orvosi hálózat könyvtárainak külföldi folyóiratállományáról központi katalógust szerkeszt az évente beküldött folyóiratmegrendelésekhez csatolt jegyzékek alapján. A jegyzékeket a Módszertani Osztály a feldolgozás után is megőrzi, hogy a könyvtárak folyóiratmegrendeléseiről később is tájékozódni tudjon.

A központi katalógusnak és a megrendelések nyilvántartásának kiegészítése céljából optikai lyukkártyagyűjteményt létesítettünk. Az optikai lyukkártya-gyűjteménynek az a rendeltetése, hogy a külföldi folyóiratokról egyes kiválasztott adatok szempontjából gyors és pontos tájékoztatást szolgáltatasson.

A lyukkártyagyűjtemény szerkezeti elve:

- a nyilvántartás elsődleges adatai a folyóiratokra vonatkozó kiválasztott lényeges adatok. Ezek szerepelnek megnevezéseként az optikai kártyákon.
- a nyilvántartás másodlagos adatai a folyóiratok egyedi azonosítási számai. Ezeket jelöljük a kártyák jelmező-hálózatába.

A lyukkártyarendszer létesítésekor arra törekedtünk, hogy a külföldi folyóiratokról olyan információkat tudjon szolgáltatni, amelyek sem a központi katalógusból, sem a folyóiratmegrendelések bejelentéseiből nem merithetők. Lyukkártyarendszerünket úgy szerkesztettük, hogy feltárást ill. nyilvántartást biztosítson az alábbi adatcsoportok szerint:

- orvostudományi szakok,
- nyelvek,
- megjelenési helyek, /országok/
- beszerzési jelleg,
- periodicitás,
- megrendelő könyvtárak

A kártyagyűjteményben minden adatcsoportnak egy-egy elhatárolt kártyacsoportja van.

* a KMK 1967. évi pályázatán díjat nyert tanulmány

A kártyacsoportok lapjainak felzetén az adatcsoportok adatainak megnevezései szerepelnek pl. a szakonkénti kártyacsoport lapjaira felzetként az orvostudományi szakokat vezettük, az országok szerinti csoportban az egyes országok nevei szerepelnek a kártyákon megnevezésekként, stb.

A kártyacsoportokon belül a lyukkártyák a rajtuk feltüntetett megnevezések betűrendjében állanak. Tehát használat esetén könnyen és gyorsan megtalálhatók, ill. helyükre sorolhatók. Ez a rend a tudománysszakok, a nyelv és az országok szerinti csoportokban a kártyák megnevezéseinek betűrendje. A könyvtárak csoportjában az intézmények az Országos Széchényi Könyvtár által kiadott "Kurrens külföldi folyóiratok a magyar könyvtárakban" c. lelőhelyjegyzékben megadott kódjelek sorrendjében szerepelnek. Kártyagyűjteményünk szerkezetének vázát mellékletben közöljük, amiből rendszere megismerhető.

Kártyagyűjteményünknek ilyen szerkezetét a következők indokolták:

1. az orvosi hálózat folyóiratállományáról szakok szerinti nyilvántartás eddig nem volt. Központi katalógusunk betűrendes. Ezt a komolyan érezhető hiányosságot pótolja optikai lyukkártyagyűjteményünk tudománysszakok szerinti csoportja. A folyóiratok megfelelő tudománysszakokba való besorolását megbízható forrásból vettük: a World Medical Periodicals /New York, 1961/ közismert orvostudományi folyóiratjegyzékből, illetve az annak nyomán összeállított "Orvostudományi folyóiratok jegyzéke"-ből /Bp. 1964. OOK/

2. a nyelvek, valamint

3. a kiadó országok szerinti nyilvántartás szükségességét folyóiratokról lévén szó, nem is kell indokolnunk. Főleg a rendelendő anyag kiválasztásakor jelentkezik szükségessége, de statisztikai adatszolgáltatást is nyújt.

4. a beszerzési jelleg /tőkés, népidemokratikus/ nyilvántartása szintén a rendelések elbírálása, valamint statisztika szempontjából fontos.

5. a periodicitásnak nyilvántartása folyóiratanyagnak egy eddig nem vizsgált új szempont szerinti vizsgálatát teszi lehetővé.

6. az intézetek szerinti kártyacsoport lapjairól mindenkor azonnal megállapítható, hogy a hálózat bármelyik könyvtára hány folyóiratot járát és melyek azok. E kártyacsoport létesítésével a megrendelésekkel beküldött jegyzékek megőrzése a feldolgozás után már felesle-

gessé válik.

A hat részes nyilvántartásból - az egyes kártyacsoportok nyújtotta közvetlen információkon kívül - különböző, többszempontu tájékoztatás szolgáltatható.

A lyukkártyagyűjtemény felállítását folyamatban van. Az 1968-ra megrendelt folyóiratanyagot dolgozzuk fel. 7.000 pozíciós kártyákat használunk. Mivel a folyóiratfélések száma országos viszonylatban kb. 1300, a kártya jelmezejének csak kisebbik felét vesszük igénybe, a kártya másik felén az 1969. év bejelöléseit helyezzük el. Kártyagyűjteményünk tehát két év adatait fogja tartalmazni.

A folyóiratállomány alaprendjének a címek betürendjét vettük. Az egymásután következő folyóiratcímeknek páros számokat adtunk. A páratlan számú jelhelyeket egyenlőre üresen hagytuk. Mégpedig azért, hogy így biztosítsuk.

- a később rendelt folyóiratoknak a betürendbe, mint alapsorrendbe való besorolhatóságát

- a kártya tartósságát. Ha ugyanis a folyóiratok az egymásután sorsszámokat kapják, könnyen megtörténhetik, hogy a kártyákon számos lyukasztás kerül közvetlenül egymás mellé, ami a kártyát rendkívül meggyengítené.

A leírt lyukkártyás folyóirat feldolgozás előnye, hogy a szokásos betürendes folyóiratkatalógust hat további dimenzió szerinti feltárással egészíti ki, így többretű tájékozódást biztosít. Kezelése gyors. Adatszolgáltatása biztos és pontos. Ujabb folyóiratok megrendelése esetén a vonatkozó adatok akadálytalanul bejelölhetők. Tehát a kártyagyűjtemény mindig naprakész állapotban tartható.

Ez a módszer elsősorban hálózati központok /alközpontok/ folyóiratnyilvántartásának fejlesztésére, hatékonyabbá tételére alkalmas. De jól alkalmazhatják más könyvtárak is. Így létesíthetnek aránylag csekély munkával szakkatalógust, vagy nyelvek, országok szerinti katalógusokat, melyeket külön-külön, de egymással egybevetve is használhatnak. S végül a hálózathoz tartozó könyvtárak /tagkönyvtárak/ folyóiratrendeléseiről intézményenként könnyen gyors áttekintést kaphatnak.

Az optikai lyukkártyagyűjtemény szerkezete

Hat kártyacsoport

- orvostudományi szakok
- nyelvek
- publikáló országok
- beszerzési jelleg
- periodicitás
- könyvtárak

Az egyes csoportok váza

Orvostudományi szakok /betűrendben/

allergia

.

Nyelvek /betűrendben/

angol

.

Országok /betűrendben/

Anglia

.

Beszerzési jelleg

tőkés

népidemokratikus

Periodicitás /emelkedő sorban/

évenként egyszeri megjelenés

féléves

háromhavi

negyedévi

kéthavi

havi

kéthetes

dekádós

hetilap

napilap

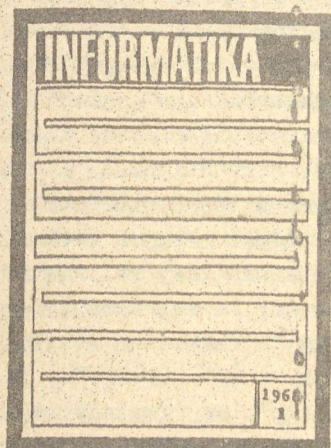
rendszeretlen, esetenkénti megjelenés

Könyvtárak / az OSZK lelőhelyjegyzék kódszámainak sorrendjében/

B 6 Orsz. Orvostudományi Könyvtár

B 13 Bp. Orvostudományi Egyetem Könyvtára

.

BEMUTATJUK AZ INFORMATIKÁT

Informatika címmel új tájékoztatás-tudományi kiadványsorozat látott napvilágot. Akiket első pillanatra talán mehökkent ez a cím, azok számára az 1. szám legelső közleménye, vagyis a Naucsno TehnicseszkaJa Informacija c. folyóiratban megjelent cikk tömörített fordítása azonnal magyarázattal is szolgál. A cikk szerzői rövid történeti áttekintést adnak a tájékoz-

tatástudomány megfelelő elnevezésére irányuló törekvésekről. A legelsőnek alkalmazott *d o k u m e n t á c i ó* kifejezés – amellet, hogy többértelmű, és jelentése tulságosan leszűkített – ma már nem fedti teljesen a fogalmat, ezért mind többet kezdték használni a *t u d o m á n y o s t á j é k o z t a t á s t*, majd a *t á j é k o z t a t á s t u d o m á n y t*. De felmerültek olyan, hamar feledésbe merült javaslatok, mint pl. a *d o k u m e n t o l ó g i a* vagy a *d o k u m e n t a l i s z t i k a* is. 1962-ben pedig Stockholmban tanfolyamot indítottak az *i n f o r m a t o l ó g i á r ó l*. Ez a kifejezés az információból és a görög logos-ból született, régebbi műszóképzések mintájára – mint biológia, geológia, stb. A mai szóképzésben azonban ez a forma már nem használatos, így kissé elavultnak tűnik. Ma már az új tudományokkal kapcsolatos szóalkotásnak gyakoribb formája az *-ika* kombináció, mint kibernetika, aeronautika, szemantika, stb. Ezt a szókapcsolási formát választották tehát a Szovjetunióban, amikor a valamennyi információ-típus gyűjtésének, feldolgozásának, tárolásának visszakeresésének és terjesztésének alapelveivel, módszereivel és eszközeivel foglalkozó tudományt *i n f o r m a t i k á - n a k* nevezték.

És ezzel a meghatározással, ill. annak az első számban való közlésével már meg is jelöltük az *I n f o r m a t i k a* néven megjelenő kiadvány témakörét is. Ez a témakör elég átfogó, hiszen benne foglaltatik a tájékoztatás valamennyi problémája a könyvtári

állománybeszerzéstől kezdve a legbonyolultabb gépi visszakereső rendszerek kidolgozásán keresztül a felhasználók lélektanáig. Kétségtelen, hogy nehéz feladatot vállaltunk, amikor fel akarjuk ölelni a tájékoztatás egész területét és a tájékoztatásban dolgozók - könyvtárosok, dokumentalisták, fordítók - igényeit mind ki akarjuk elégíteni. Figyelembe kell venni azonban, hogy nálunk ez a szakma még alakulóban van és ma Magyarországon a tájékoztatással foglalkozók munkaköre sem differenciálódott eléggé. Vegyük csak figyelembe, hogy egy-egy kórházban, kutatóintézetben vagy vállalatnál a könyvtáros rendszerint fordító és dokumentátor is egy személyben, akit például a tolmácsolás, katalogizálás vagy a referátum készítés kérdései egyaránt kell, hogy foglalkoztassanak.

Illetve mondjuk talán inkább úgy: "kellene", hogy foglalkoztassanak, mert a tájékoztató szakemberek életében és munkájában sok az ellentmondás. Ellentmondás már az is, hogy a könyvtáros amellett, hogy referáló lapot állít össze - ha beszél idegen nyelvet - még az intézet idegen nyelvű levelezését is bonyolítja vagy a külföldi vendégek mellett a tolmács szerepét is betölti - de erről itt most nem beszélünk, hiszen erről a könyvtáros rendszerint nem tehet. A nagyobb ellentmondás azonban az, hogy amikor munkánk jelentőségéről van szó, mi könyvtárosok nem győzzük hangoztatni, mennyire fontos, hogy a különböző területek szakemberei megismerjék a szakterületükön elért eredményeket, kialakított módszereket, eszközöket és fejlesztési irányzatokat, vagyis állandóan és rendszeresen olvassák a szakirodalmat. Mindnyájan ismerjük az "erkölcsi kopás" fogalmát, tudjuk, hogy az iskolában elsajátított ismeretanyag elévül és igyekszünk azt az olvasókban, szolgáltatásaink felhasználóiban is tudatosítani. Ugyanakkor azonban, amikor mindent elkövetünk, hogy mások szakismereteit bővítsük és fennén hirdetjük a szakirodalom rendszeres figyelemmel kísérésének fontosságát, vajmi keveset teszünk saját szaktudásunk fejlesztése érdekében. Pedig a magunk területén mi is szakemberek vagyunk, a mi szakterületünk is fejlődik és nagyon sok tanulnivalónk van még. A könyvtári munkának évezredes hagyománya van ugyan, hagyományaiból azonban a ma szakkönyvtárosa keveset vehet át. A szakkönyvtár viszonylag új fogalom, módszerei és eszközei csak a közelmúltban alakultak ki, ill. állandóan alakulnak és fejlődnek. Világszerte fáradoznak azon, hogy ezek az eszközök és módszerek korszerűek, racionálisak és eredményesek legyenek. De ahhoz, hogy ezeket az eszközöket és módszereket alkalmazni tudjuk,

előbb meg kell ismerni őket. És itt szakmánk újabb ellentmondásába ütközünk. Az a szakkönyvtáros, akinek hivatása, hogy mások számára a szakirodalmat hozzáférhetővé tegye, maga alig jut hozzá, hogy saját szakmájáról valamit is olvasson és a külföldi szakirodalmat csak a legnagyobb nehézségek árán ismerheti meg. Ez pedig helyzeti adottságának következménye. Az orvosok, tudósok egy-egy kórházban, kutató intézetben nagyobb csoportokban dolgoznak együtt, ahol szakirodalmi ellátottságukról intézményesen gondoskodnak. Ezzel szemben a könyvtáros ezek között a csoportok között rendszerint egyedül, legfeljebb másod-, harmadmagával, csaknem elszigetelten dolgozik. Saját szakirodalmának legnagyobb része csak egy-egy központi szervnél található, így az olvasónak annyira ajánlott "böngészés"-re saját szakterületén jóformán egyáltalában nincs sem ideje, sem alkalma.

Ezen a nehézségen próbál segíteni az Informatika, amikor külföldi könyvtári és dokumentációs folyóiratcikkeket, szakkönyvek egy-egy fejezetét, a lehetőség szerint nem publikált anyagokat is tömörített fordítások formájában közöl. Ezek a tömörítvények teljes egészében ismertetik a cikk lényegét - tehát pótolják az eredeti cikk elolvasását. Ugyanakkor viszont közlik a cikk szerzője által megadott bibliográfiát is.

Az Informatikát a Kohó- és Gépipari Minisztérium Műszaki Tudományos Tájékoztató Intézete adja ki. Annak ellenére, hogy ez az intézmény egy adott iparág tájékoztatását van hivatva szolgálni, az Informatika kiadásával ennél tovább megyünk. Anyagunkat igyekszünk úgy összeválogatni, hogy a közlemények az egész tájékoztatásügy közös kérdéseit tárgyalják és valamennyi szakterület számára egyaránt hasznosíthatók legyenek. Kiadványunk ezzel szervesen beilleszkedik az ország egyéb központi szerveinél folyó tájékoztatástudományi gyors címfordítás és referálás munkájába, ill. kiegészíti azt. A válogatás másik lényeges szempontja, hogy az elérendő távoli cél, fejlődési irány, a kívánatos ideál ismertetése mellett közleményeink a gyakorlati élet és munka igényeihez igazodó, a hazai viszonyok között megvalósítható célszerű, reális törekvésekre inspirálóan.

De nézzük meg részletesen, hogyan sikerült első két számunkban /1967.1. és 1968.1./ ezt a törekvést megközelíteni.

Az első számban a már ismertetett című cikken kívül többek között arról olvashatunk, hogy a perem- vagy fénylukkártya alkal-

masabb-e dokumentációs felhasználásra. A Nachrichten für Dokumentation cikke pontokba foglalja a két lyukkártya típus jellemzőit és felhasználásuk lehetőségeit. Ennek alapján megállapítja, milyen esetekben célszerűbb a fénylyukkártya és mikor alkalmasabb a peremlyukkártya használata. - Két közlemény is foglalkozik a kommunikációval, azaz a személyek - nevezetesen a könyvtáros és az olvasó - közötti közvetlen kapcsolattal, annak korlátaival és a könyvtáros jelentős szerepével e korlátok ledöntésében. - Inkább az olvasmányosság, mint a gyakorlati hasznosítás a célja "A fordítás szerepe a kommunikáció korszakában" című cikknek és ugyancsak az érdekesség kedvéért került bele a Deutscher Drucker cikke, mely azt tárgyalja, hogy jelrendszerek kiépítésével áthidalhatók-e a nemzetek közötti nyelvi nehézségek. Példának a közúti közlekedés területén már kialakult nemzetközi jelrendszert hozza fel és ismerteti a grafikus szövetségek nemzetközi csucsszerve által hirdetett pályázat alapján e tárgyban levont tanulságokat. - Olvasótermek berendezésénél viszont érdemes figyelembe venni a Library Quarterly lélektani megfigyeléseken és kísérleteken alapuló leírást az olvasók elkülönülési törekvéseinek ökológiájáról. Megállapították ugyanis, hogy az olvasók igyekeznek ugyan egymástól elszigetelődni, ugyanakkor azonban szükségük van mások ösztönző hatásu jelenlétére is. Az ideális könyvtár tehát sem elszigetelt cellákból, sem egymásba átnyúló olvasóhelyekből nem állhat. A cikk arra ösztönöz, hogy az olvasók szokásainak megfigyelésével, s kellő gondossággal megtervezett berendezéssel igyekezzünk az olvasók számára megfelelő feltételeket teremteni. - A Bulletin A.I.D. egy cikke viszont a primer kiadványoknak a tájékoztatás számára nyújtandó segítségét tárgyalva a folyóiratokban elhelyezett zászlószövegek jelentőségét ismerteti. - Egy bolgár könyvrészlet a műszaki tudományos propaganda néhány alapvető irányát taglalja.

Az első kísérlet után következő összeállításunk, az 1968. évi 1. szám talán még színesebb, változatosabb képet mutat. A Naucso Tehniceszkaja Informacija cikke a tájékoztató szolgálat és a könyvtárak közötti ellentétekkel foglalkozik. Helyteleníti azokat a meddő vitákat, melyek akörül folynak, kinek van elsődleges joga az olvasók tájékoztatására. A cikk rámutat a szoros együttműködés szükségességére, és egymás kölcsönös segítésére buzdít. - Kevés könyvtáros van tisztában a reprodukciós fotográfia kifejezés összevonásából származó reprográfia kérdésével. Könyvtárosok számára nyújt

felvilágosítást a Zentralblatt für Bibliothekswesen cikke, mely az eljárás egyes fajtáit ismerteti és röviden vázolja milyen reprogramozási munkákra van a könyvtárakban leginkább szükség és azokhoz melyik eljárás, ill. készülék a legalkalmasabb. - Bár az IRENE Transaction on Education cikkének címe "Mérnökök olvasási szokásai" tapasztalatai más szakmákra is érvényesek. A felmérés legfontosabb eredménye az a megállapítás, hogy vezető szakemberek, tudományos írásművek szerzői, tudományos fokozatu vagy kiváló eredményeket elérő mérnökök sokkal többet olvasnak, mint az alacsonyabb beosztásban dolgozó átlag mérnökök. - Általános könyvtárak számára ismerteti a Library Association Record cikke a kommunikáció fogalmi körei osztályozásának új rendszerét. Bár a kommunikáció fogalma napjainkban egyre jelentősebbé válik, a tárgykör irodalma számára sem a Dewey féle osztályozó rendszerben, sem az ETO-ban nem akad megfelelő hely. Kiadványunk teljes egészében közli a 9 osztályra bontott rendszer sémáját. - A szimultán tolmácsolás két alapvető formáját, a következtető és az egyidejű tolmácsolást, ill. ennek technikáját ismerteti a Fremdsprachen cikke. A következtető tolmácsolás jellemző vonása a lezárt gondolati és nyelvtani egységek, azaz tulajdonképpen az információk közvetítése, míg az egyidejű tolmácsolásnál a fordítandó szakaszok sem gondolatilag sem nyelvtanilag nem egységesek. - A hohenheimi mezőgazdasági főiskola olvasói részére, személyi dokumentáció céljából sokszorosított lyukkártyákat bocsát rendelkezésre. A sokszorosítás lényege, hogy a kártyát fedőfestékkel borítják, a lyukakat a festékmentes helyek jelzik. - Amerikai nagyvállalatok kiállításait, ill. az azokon követett elveket hozza fel példának a Wilson Library Bulletin cikke. A kiállításokat lehetőleg válaszfalakkal, fülkékkel kell meghitté tenni és a látogatókat aktivizálni kell. - A Library Resources and Technical Services c. folyóiratban megjelent táblázat segítségével meglévő katalógusainak alapján könnyen kiszámíthatjuk, hány év múlva lesz szükség új katalógusszekrények, ill. fiókok beszerzésére. -

Korszerű téma a tájékoztatásban a piackutatás. A Rationalisierung cikke a beszerzési lehetőségekkel kapcsolatos piackutatás fontosságára hívja fel a figyelmet. - Szerkesztőknek, prospektusok összeállítóinak, kiadványok készítőinek szól a Naucso Tehnicsez-kaja c. folyóiratnak a közlési formák pszichológiai érzékeléséről szóló cikke. A betűk és a jelek olvashatóságával, az illusztrációk megfelelő elhelyezésével, méretével, olvashatóságával foglalkozik

és felhívja a figyelmet a leggyakrabban előforduló hibákra. - A ZIID Zeitschrift nyomán rövid ismertetést adunk a jugoszláv információs és dokumentációs központról, annak feladatairól és szolgáltatásairól. - Gyakorlati utmutatást ad a Library Resources and Technical Services cikke a központosított könyvtártechnikai szolgáltatásokhoz. Az ALA gondos felmérést végzett és megvizsgálta a különböző feldolgozó rendszereket és a már működő könyvtártechnikai szolgáltató központokat az adott probléma legjobb megoldási lehetőségeinek megállapítására. Ennek alapján irányelveket dolgozott ki, melyek meghatározzák az ilyen jellegű szolgáltatások feltevéleit és azokhoz utmutatásul szolgálnak. - A School Libraries az alkotó szellemű vezetést határozza meg. A cikk szerint ez magatartás, szellemi beállítottság, megértés és reagálás képessége, melynek hatása a munkatársakon mérhető le. Az alkotó szellemű vezető lényeges jellemzője a fogékonyság a környezettel szemben, a rugalmasság, objektív ítélőképeség, türelem és a problémák szerete;

Ennyit tehát az első számok tartalmáról. Reméljük, hogy ezzel a rövid ismertetéssel sikerült képet adnunk lapunkról. Meggyőződésünk, hogy a kiadványra szükség van, hiszen a dokumentációs szervekre és szakkönyvtárakra egyre nagyobb, felelősségteljesebb feladatok várnak, melyek elvégzése csak a munka színvonalának emelésével és a könyvtárosok tudásának állandó emelésével lehetséges. Ebben pedig a külföldi eredményekről rendszeresen számot adó kiadvány sokat segíthet. Szeretnénk, ha a könyvtárosok megértéssel fogadnák törekvéseinket és örömmel vennénk, ha esetleges kívánságaikkal, javaslataikkal, hozzászólásaikkal segítenénk a további számok összeállításában.

TÁJÉKOZTATÁS - A FRANCIAK SZEMSZÖGÉBŐL

Az Országos Orvostudományi Könyvtár javaslatára és saját intézetem a Péterfy Sándor utcai kórház igazgatósága anyagi hozzájárulásával résztvettem az Országos Műszaki Könyvtárban 1967. június 26 - 30 között rendezett francia nyelvű dokumentációs tanfolyamon. A tanfolyamot Jean de Laclemantière, az Union Française des Organismes de Documentation /UFOD/ főtitkára tartotta közel 40 főnyi hallgatóság előtt, amely elsősorban műszaki dokumentalistákból, könyvtárosokból állt, de néhány résztvevővel képviselve volt a mezőgazdaság és egy-egy tudományág is. Az orvosi könyvtárosokat egyedül én képviseltem, amit a francia nyelvben való járatosságom indokolt.

Az iskolásan hangzó tanfolyam szó nem is igen illett erre az ötnapos élénk eszmecseréhez, amelyhez az OMKDK otthonos jellegű klubszobája szolgáltatta a keretet és amely előadónk szavai szerint is nagyban hozzájárult a közvetlen baráti légkör kialakulásához. Ő maga a francia szellem színességét, ötletességét és rugalmasságát vitte át az egyébként nagyon konkrét téma tárgyalásához.

Az első nap kivételével, amikor az általános bevezetés elhangzott, az eredeti kötött tanrend felbomlott és az összejëvetelek a hallgatóság által felvetett kérdésekhez kapcsolódó téma megtárgyalásából álltak.

A dokumentációs munka - Jean de Laclemantière meghatározásában 5 fázisra oszlik: ezek a feltárás, azonosítás, elemzés, közreadás és tárolás. E témák mindegyikéről szó esett, de mint már említettem, nem a szükségszerű logikus sorrendben, hanem a kérdések felvetésének megfelelően. A kötetlen előadásmód nem tette lehetővé egy-egy tárgykör körülhatárolt tanagyszerű regisztrálását, így a beszámolómban is csak arra térnék ki, amit különösen érdekesnek találtam.

Ide tartozik mindjárt a dokumentáció szükségszerűségét bizonyító bevezetésben közölt néhány számadat. A tudomány fejlődésének statisztikai elemzése kimutatta, hogy a tudományos munkák száma tízévenként megduplázódik. Ebből következik, hogy a tudósok szakirodalmi tájékozottsága idő hiányában "relative" csökken. Ugyanakkor a dokumentumokban foglalt ismeretanyag elterjedése rendkívül korlátozott. Adatok bizonyítják, hogy az egy-egy országon belül megjelent közleményeknek csak 10-15 %-a jut határon túlra.

Az információ elterjedésének akadályozottsága részben nyelvi nehézségeknek tulajdonítható. A múltban a közlemények többsége valamilyen "világnyelven" jelent meg. Ma más a helyzet. A beszélt nyelvek fontossági sorrendje már nem egyezik az írott nyelvekével, ahol a megjelent közlemények számát illetően ma a szláv nyelvek állnak első helyen és a második helyet a japán foglalja el. Az angol, amely a beszélt nyelvek fontossági sorrendjében a második helyen áll, az írott dokumentumok szempontjából a német nyelv mögött, a negyedik helyen szerepel.

A dokumentációs munka különböző fázisaival kapcsolatosan említésre méltó a dokumentumok tartalmi elemzésénél alkalmazott technika, mely 3 munkafolyamatból áll. 1./ Az anyag /folyóiratcikk/ olvasása, melynek során a tárgyat jellemző fogalmakat oldalanként aláhúzzák, vagy kijegyzik. 2./ Megszámolják, hogy egy-egy fogalom hányszor ismétlődött. 3./ Listát készítenek a leggyakrabban előforduló tárgyszavakról, az ún. deskriptorokról, amelyek a szakozás, tárgyszókatalógusba való besorolás, illetve gépi nyilvántartás alapjául szolgálnak. A tapasztalat azt mutatja, hogy általában 5-7 deskriptor elegendő egy cikk tárgyának meghatározásához. Az elemzésnél az időtényező fontos szerepet játszik. Az olvasás sebessége átlagosan percenként 250 szó. A teljesítmény növelése érdekében gyorsolvasási módszereket dolgoztak ki, amit az elemzés végző dokumentalisták tanfolyamon sajátítanak el.

Az osztályozási rendszereket illetően előadónk a tárgyszavas rendszereket lényegesen jobbnak találja a tizedes osztályozásnál, mivel sokkal differenciáltabb tájékoztatást nyújtanak. A cím szavaiból alkotott deskriptorok alkalmazását azonban nem találja megfelelőnek, mivel nem tartalmi elemzésen alapulnak.

A keresés és válogatás munkáját szolgáló rendszerek közül a tradicionális katalógusrendszer /szerzői, betűrendes/ csak kis dokumentumgyűjtemény nyilvántartására alkalmas. A különböző kézi lyukkártya rendszerek alkalmazása viszont 10.000 - 20.000 nagyságrendű anyagnál indokolt.

A dokumentáció gépesítésének szükségességét egy-egy intézményen belül az alábbi kritériumok döntenek el:

- 1./ a dokumentumok száma;
- 2./ a naponta megválaszolandó kérdések száma;
- 3./ a kérdések differenciáltsága;
- 4./ az idő, amit a kérdést feltevők a válaszra várhatnak.

Az automatizált információ legfejlettebb formáját a BBL elnevezésű gép nyújtja /francia szabadalom, egyik szerkesztője maga Jean de Laclemandière/. Az optikai és mechanikai elemekből szerkesztett elektronikus vezérlésű gép előnye, hogy bármilyen előre feldolgozott dokumentumgyűjteményből pillanatok alatt kiválogatja a kutatás tárgyát képező dokumentumot és arról nyomban másolatot is készít. Tehát nem bibliográfiai utalással válaszol a feltett kérdésekre, hanem magát a dokumentumot is kézbe adja. A gép mikrofilmet perget, amelyre egyrészt magát a dokumentumot, másrészt a dokumentum deskriptorait jelképező világos és sötét kockákból álló "azonosító rács"-ot fényképezték. A keresésnél egy azonos elv szerint szerkesztett világos és sötét kockákból álló kártyát alkalmaznak a kérdés deskriptorainak megfelelően. Amikor a gépbe helyezett kártya a pergő filmszalagon a vele teljesen azonos kockázatu azonosító ráccsal találkozik, a hozzátartozó dokumentumról a gép azonnal másolatot készít.

Előadónk, aki csaknem a világ minden részében tartott hasonló dokumentációs tanfolyamokat, az ötnapos eszmecsere befejezésekor megállapította, hogy a problémák mindenütt azonosak, és ebben - bármennyire ellentmondónak hangozzék is - "van valami megnyugtató".

A tanfolyam záróakkordjaként dr. Lázár Péter az OMKDK igazgatója kedves búcsúünnepség keretében látogatási bizonyítványokat nyújtott át a résztvevőknek.

A SZEGEDI ORVOSTUDOMÁNYI EGYETEM KÉT ÉVKÖNYVÉRŐL

A Szegedi Orvostudományi Egyetem két utolsó évkönyve - a Szegedi Orvostudományi Egyetem Könyvtára munkatársainak szerkesztésében - az egyetem életének 1960-65-ig terjedő időszakáról ad körképet. Mindkét kötetben lehetőség nyílt könyvtári beszámolóra és bibliográfiai tevékenység közreadására is. Ez utóbbi két kötetben önálló kiadvány formájában különlenyomatként is megjelent "A Szegedi Orvostudományi Egyetem tudományos személyzetének szakirodalmi munkássága az 1960, az 1961, és az 1962. évben" /1965/ valamint "A Szegedi Orvostudományi Egyetem tudományos dolgozóinak szakirodalmi munkássága az 1963. és az 1964. évben" címmel. /1967/ Cikkünkben a két évkönyv és a különlenyomatok alapján szeretnénk ismertetni a Szegedi Orvostudományi Egyetem Könyvtárának 1960-65. évi munkásságát.

A könyvtár tevékenységében jelentős változást az 1958-59. évi korszerűsítés és bővítés hozott, amely a következő évek feladatait és terveit is meghatározta: emelni kellett a személyi állományt; az új keretek fokozott tudományos, publikációs lehetőségeket teremtetek. A könyvtár korszerűsítésével az 1960-61-ben megalakuló országos orvostudományi könyvtári hálózat is aktív egyetemi alközpontot nyert.

Az 1960-63-ig tartó első időszak eseményei: a könyvtár munkatársai befejezték a rekatalogizálási munkát, a központi betűrendes és szakkatalógusba az egyetem intézményeibe 1953 óta érkezett 14 000 monográfia adatait is beledolgozták. Ezzel párhuzamosan megkezdtek az 1953 előtti tanszéki könyvgyarapodás feldolgozását is. 1962-ben az egyetem nyugati devizaellátottságát 30 000 Ft.-tal emelték. A könyvtári szervezetet koordinálták, 1961-ben létrejött a Gyógyszerészeti Kar intézeteinek közös könyvtára is. A könyvtár tudományos munkatársi gárdája bővült. A könyvtár gondozta az egyetem időszakos kiadványait: az Évkönyvet és a Studia Medica Segediensis című kismonográfia sorozatot. Hazai és nemzetközi viszonylatban is gyümölcsöző könyvtárközi kapcsolatokat épített ki a könyvtár, résztvett a jelentősebb könyvtárügyi tanácskozásokon. Ugyanekkor sürgősen megoldandó problémaként jelentkezett a személyzeti létszám elégtelen volta, a könyvtár segédüzemei körüli jogi vita. A potenciális olvasóközönség számához, a könyvtárállomány növekedéséhez viszonyítva az olvasótermi és a raktári férőhely kevésnek mutatkozott.

A statisztikai mutatók érzékletesen fejezik ki a könyvtár eredményes fejlődését: az egyetemi könyvtári állomány 58 210 kötetről 69 588 kötetre emelkedett, az olvasóforgalom a három év alatt ugrás-szerűen megnövekedett. Az első /1960-63. évi/ évkönyvben - különnyomatként is megjelent "A Szegedi Orvostudományi Egyetem tudományos személyzetének szakirodalmi munkássága az 1960, az 1961 és az 1962. évben" /1965./ című bibliográfia összeállítói a könyvtár munkatársai: Zallár Andor és Pálffy Gyula. Közreműködő: dr. Jánossik Bertalanné. A szakirodalmi anyagot évenkénti csoportosításban és betűrendben dolgozták fel. Címleírásuk részben a nemzetközi, valamint a saját könyvtárak gyakorlatában kialakult szabályokat követi, folyóíratrövidítéseknél a World Medical Periodicals 1961-es harmadik kiadását vették alapul. 742 tételben dolgozták fel az egyetem tudományos munkatársainak cikkeit, a címleírások után feltüntették a szerzők intézeti munkahelyét is. A Bibliográfia utolsó részében külön közölték a gyógyszerészdoktori disszertációkat. A kötet végén mutatók könynyitják meg a tájékozódást: intézmények, szerzők, általános tárgykörök csoportosításában. Az intézmények közül az I. sz. Belgyógyászati Klinika emelkedik ki közleményeinek nagy számával, az általános tárgykörben az endokrinológia vezet.

Az 1963-65-ig terjedő időszakban - a második évkönyv tanúsága szerint - az egyetemi könyvtár harmónikusan továbbfejlődött. Tevékenységével eredményesen támogatta az oktató- és kutatómunkát. Az egyetem falain kívül Szeged városa egészségügyi intézményeit és orvosait is támogatta tudományos munkásságukban. A könyvtári munka terén a régi katalógusok gondozása és bővítése mellett újakat is szerkesztettek: az egyetemi pályamunkákról, orvostudományi oktató- és ismeretterjesztő filmekről stb.; fejlesztették a tájékoztatási szolgálatot, az 1964-es évben az egyetem folyóiratállományát feltáró központi betűrendes retrospektív folyóirat-katalógusukat sokszorosított kiadványként az orvostudományi könyvtári hálózatban elsőként adták közre. A személyzet szakképzettsége emelkedett, többen magasabb foku könyvtári képesítést szereztek. A könyvtár folytatta az egyetemi kiadványok szerkesztésében megkezdett munkáját. A könyvtár munkatársai eredményesen vettek részt az Orvosi Könyvtárosok és Orvostanácsadók 1963-as III. Országos Értekezletén. A hatékonyabb munkát a könyvtár szakmai és technikai felszereléseinek gyarapítása is elősegítette. A könyvtári állomány 81 745 kötetre emelkedett; saját könyvkötéssel, fotolaborral rendelkeznek. Az olvasó és kölcsönző-forgalom progresszíven fejlődik és meghaladja a potenciális olvasók

és kölcsönzők létszámát. Ennek az időszaknak a szakirodalmi munkásságát összegező "A Szegedi Orvostudományi Egyetem tudományos dolgozóinak szakirodalmi munkássága az 1963. és az 1964. évben" című bibliográfia 1967-ben jelent meg különlenyomatként. Szerkesztési elve, címléírása az előző kötethez viszonyítva nem változott. 733 tételben dolgozza fel a tudományos anyagot. Publikációs termékenység tekintetében ugyancsak az I.sz. Belgyógyászati Klinika munkatársai tűnnek ki.

Az évkönyv beszámolójából kicseng: a könyvtár fejlődését gátolja a nagy zsúfoltság, és az a tény, hogy a feladatok nagyságával nincs arányban a könyvtár személyzeti létszáma.

Reméljük, hogy az egyetem távlati fejlesztési tervében ennek a lelkes, a nehézségek ellenére eredményesen működő könyvtárnak minden jelenlegi problémája rendeződni fog.

K ö z l e m é n y e k - H i r e k

FÜDÉMCSERE Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs
Központ épületében.

Még 1967-ben állapította meg egy statikai vizsgálat, hogy az OOK épületének második emelete fagerendákra épült, s ezek a gerendák elkorhadtak. Az OOK fűdémcsereje január elején kezdődött. Ezt megelőzően a második emeletre kikerült a tábla: Használata tilos és életveszélyes. Az itt tartott folyóiratállományt az első emeleten a Tájékoztató helyiségeiben kellett elhelyezni.

A második emeleten levő sokszorosító és fotolabor helyiség használata sem volt biztosítható az átépítés idején. Ezért a kölcsönzés és foto ill. sokszorosító szolgáltatások valamint a tájékoztatás ez év áprilisáig szünetelt, és természetesen nem volt lehetőség a helybenolvasásra sem.

A fűdémcsere után került sor a könyvtár külső és belső festésére és a nagytakarításra.

Lapzártakor a külső tatarozás még tart, de a belső helyiségekben már folyik a munka. Igaz, a közel háromhónapos kiesés miatt nagy a restancia; de a tiszta, frissen festett helyiségekben könnyebb a munka, s eredményesebb is.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

XXXXXXX

XXX

Az orvosi könyvtárhálózat Fővárosi Könyvtári Tanácsának működése

A fővárosi tanácsai könyvtárhálózat az utóbbi években olyan tartalmi és szervezeti fejlődésen ment át, amely részletesebb ismertetést érdemel.

A fővárosi tanácsai könyvtárak helyzetét az Egészségügyi Osztály 1966-ban a területi vezető kórházak igazgató főorvosi értekezletén megvitatta és úgy határozott, hogy a tanácsai könyvtárak elvi és gyakorlati problémáinak megoldására külön testületet hoz létre: a Fővárosi Könyvtári Tanácsot /PKT/. Ennek tagjai a területi vezető kórházak igazgató főorvosai, titkára a fővárosi területi vezető könyvtáros.

A Tanács működését 1966. szept. 15.-án kezdte meg. Elsőként az akkor legsürgősebb feladatot, a deviza elosztást tűzte napirendjére. Az 1967. évre vonatkozóan tervezet készült a devizakeret országos arányainak megváltoztatására. A fővárosi tanács a neki juttatott devizával elégedetlen volt, ezért kidolgozott egy olyan tervezetet, amely az orvoslétszám alapján határozta meg a főváros devizaszükségletét. Az 1968. évre vonatkozóan még ennél is részletesebb tervet dolgoztak ki, amelynek alapján a devizanorma kidolgozása lehetségessé vált volna. Ennél a tervezetnél figyelembe vették a könyvtárak állományát, az ellátandó ágyak számát, az orvosok létszámát területi alközpontonként és egy - egy intézményre bontva is. Ezeknek az összeállításoknak az elkészítését az akkor kötött devizagazdálkodás tette szükségessé. A devizanorma bevezetésére nem került sor, azóta a devizakorlátozás is megszűnt. Mégis igen hasznos volt a feltérképezés, mert az egész főváros területéről több szempontu áttekintést nyújt, ami némi módosítással később is felhasználható.

A tökétes folyóiratok megrendelésének előkészítésére, a koordinálási szándékból a tanácsai, az egyetemi és az országos intézetek könyvtárainak képviselői megbeszélést tartottak. A BOTE az intézményeinek járó folyóiratokról jegyzéket állított össze. Adatait kiegészítették a tanácsai és országos intézetek folyóirat címeivel. Bár további folyóirat csökkentésre nem volt szükség, a jegyzék igen jó szolgálatot tesz, mint a főváros 1967. évi lelőhelyjegyzéke, elsősorban a könyvtárközi kölcsönzéshez.

A Tanács meghatározta az állománygyarapítás szempontjait és a gyűjtőköröket is. Ennek megállapításánál figyelembe vették, hogy a

központi könyvtárról, területi vezető kórházak alközponti könyvtáraitól vagy tagkönyvtárakról van-e szó.

Eszerint:

1./ A Fővárosi Tanács Egészségügyi Osztályának központi könyvtára teljességre törekvően gyűjti a magyar orvosi /gyógyszerészeti, középkáder/ szakirodalmat. Válogatva gyűjti a bel- és a külföldi határterületi irodalmat. Válogatva gyűjti a külföldi közegészségügyi, szervezési, kórházépítési, orvostovábbképzési, középkáderképzési szakirodalmat és a nagyobb orvosi szakterületeket átrogó bá- zisműveket.

A Heim Pál Gyermekkórház gyermekgyógyászati alapkönyvtárrá, a László Kórház a fertőző betegségek szakirodalmának alapkönyvtárává,

a Központi Stomatológiai Intézet a fogászati szakirodalom alapkönyvtárává fejlesztendő /budapesti vonatkozásban/.

Mind a három könyvtár teljességre törekvően gyűjti a szakterületére vonatkozó irodalmat, a határterületi irodalmat pedig a központi könyvtárral koordináltan szerzi be.

2./ A területi vezető kórházak alközponti könyvtárai teljességre törekvően gyűjtik a magyar orvosi szakirodalmat, a kórházakban működő osztályok szükségleteinek megfelelően válogatva a gyógyító és az oktatómunkához szükséges külföldi könyv- és folyóiratirodalmat, a határterületi szakirodalmat pedig a központi könyvtárral és a szakmai alapkönyvtárakkal koordinálva szerzik be.

3./ A tagkönyvtárak /kisebb kórházi könyvtárak, rendelőintézeti, gondozóintézeti stb. könyvtárak/ a gyógyító intézmény feladatainak teljesítéséhez szükséges magyar és népi demokratikus szakirodalmon kívül tőkés kiadványokat csak az alközponti könyvtárakkal koordináltan és indokolt esetben szerezhethetnek be. Az olvasók igényeit kölcsönzéssel és a folyóiratok rendszeres körözésével elégítik ki.

A gyűjtőkör meghatározásával csökkenthetők a felesleges duplicitások, megszüntethető a folyóiratok szóródása, ugyanakkor növelhető a választék.

Az olvasók a szakirodalomhoz könnyebben hozzájuthatnak, amit elősegít a fővárosi központi katalógusa is. Ebben mintegy 80 intézmény állományát tartják nyilván : a külföldi folyóiratokról 1945-től, a könyvekről pedig 1901-től kezdődően.

A gyűjtőkör meghatározásával egyidejűleg részleges területi átszervezést is hajtottak végre /könyvtári szempontból/.

A Fővárosi Könyvtári Tanács nagy súlyt helyez a könyvtárosok képzésére is. Azok részére, akik még nem képzettek, a könyvtárkezelési munkákat pedig részidőben vagy társadalmi munkában végzik, két alkalommal rendeztek alapfoku tanfolyamot. Összesen 38 főt képeztek ki és ezzel minden fővárosi orvosi könyvtárban működő könyvtáros kiképzést nyert.

Ez maga azonban még mindig nem oldja meg a fővárosi tanácsai orvosi könyvtárak megfelelő kezelését, mert számos nagyobb könyvtárban az állomány nagysága főfoglalkozású könyvtáros foglalkoztatását kívánja meg, másrészt a csekély dotáció miatt itt is nagy a fluktuáció. Az utóbbi miatt a képzést sem tekinthetjük befejezettnek.

A FKt programjába 1968-ban feltétlenül be kell illeszteni a káderfejlesztési terv kidolgozását, ezen kívül egy megfelelő fővárosi nagy könyvtár kialakítását, helyiség ill. épület biztosítását.

dr. Jantsits Gabriella

AZ ORSZÁGOS GYÓGYSZERÉSZETI INTÉZET könyvtára a szakirodalmi gyűjtőkörén belül, egyik fő feladatuként, nagy súlyt helyez a gyógyszerkönyvek /Pharmacopoeae/ gyűjtésére. Jelenlegi állománya 94 kötet supplementumokkal együtt, mely három földrész 19 országából való.

Kérjük a könyvtáros kollégákat, hogy ha van könyvtárukban fölülpéldányban nem magyar gyógyszerkönyv, ajánlják fel azokat anyagi térítés ellenében /antikvárium útján/, vagy adományozás révén az Országos Gyógyszerészeti Intézet könyvtárának.

Cím: Budapest, XIV. Uzsoki u. 36/a. Kéry István könyvtáros.

Telefon: 632-845

A KÖNYVELLÁTÓNÁL /Bp.VI.,Révay u.22./ KAPHATÓ KÖNYVTÁRI SZABVÁNY-

NYOMTATVÁNYOK és felszerelési cikkek

NYOMTATVÁNYOK

Leltáriv	--,20 Ft
Leltárkönyv:	
100 l.félvászonkötésben	20.-- Ft
200 l.félvászonkötésben	34,50 Ft
Csoportos leltárkönyv	
100 l.	33,30 Ft
Csoportos leltáriv:	
gyarapodási rész.	--,40 Ft
törlési rész	--,40 Ft
összesítési rész	--,40 Ft
Folyóirat -	
nyilvántartási iv	--,25 Ft
Folyóirat nyilvántartás,	
kartotékos	--,04 Ft
Könyvkártya	--,04 Ft
Katalóguskarton	--,04 Ft
Raktári lap	--,04 Ft
Sommás raktári lap	--,04 Ft
Kísérőlap	--,04 Ft
Olvasók jegyzéke	
/ivekben/	--,15 Ft
Olvasójegy	--,04 Ft
Olvasók és kölcsön-	
zések nyilvántartása	
/kölcsönzőfüzet/ 25 l..	1.20 Ft
50 l..	2.20 Ft
Személyilap	
/törzslappal/	--,08 Ft
Személyilap /törzslap-	
rész nélkül/	--,07 Ft
Törzslap I.	--,25 Ft
Törzslap II.	--,25 Ft

Visszakérőlap I. /fel-	
szólítás könyvek visz-	
szaszolgáltatására/.	--,04 Ft
Értesítőlap	--,06 Ft
Visszakérőlap II.	
/másodszori felszó-	
lítás könyvek visz-	
szaszolgáltatására/	--,04 Ft
Könyvtárközi kölcsön-	
zési átkérőlevél	--,20 Ft
Osztólap kartonból,	
oldalt füles	--,04 Ft

DOBOZOK

Katalógusdoboz nyárs	
nélkül, fedéllel	
47X14 cm nagyság,	
11 cm magas	51,80 Ft
Katalógusdoboz nyárs-	
sal, fedéllel	
47X14 cm nagyság,	
11 cm magas	64,80 Ft
Katalógusdoboz /3	
fiókos, nyárrsal	
47X44 cm nagyság,	
11 cm magas	194,-- Ft
Rendeződoboz fedél	
nélkül 47X14 cm	
nagyság, 6 cm	
magas	21,80 Ft

EGYÉB SEGÉDESZKÖZÖK /folytatás/

Könyvespolcokon használ-
ható szakjelzők.

I.	2,— Ft
II.	2,40 Ft
III.	2,40 Ft

Kiállítási könyvtámasz

drótból	4,40 Ft
Könyvtámasz, fémből	6,80 Ft

ÁLLAMI KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT KÖNYVTÁRELLÁTÓ OSZTÁLYÁNAK /Bp.XIII.
Visegrádi u.62./ közleménye a tőkés könyvrendelések 1968. évi le-
bonyolításáról

- 1./ A megrendelések beküldése az eddig ismert módon, a Könyvtárel-
látó által forgalomba hozott tőkés könyvrendelő szelvényeken
történik. A szelvények I-V. lapjait kérjük, - a VI. lap hátol-
dálán lévő kitöltési útmutató figyelembevételével, - közvetle-
nül az ÁKV Könyvtárellátó Osztály Idegen Nyelvű Csoportja /Bp.
XIII.Visegrádi u.62./ címére beküldeni. A szelvényeken deviza-
engedélyeztetés nem szükséges.
- 2./ A tőkés országokból behozott könyvek kiválasztásáért és fel-
használásáért a megrendelő intézet /vállalat/ igazgatója
felelős.
A rendelő a szelvény beküldésével kötelezi magát arra, hogy a
rendelt kiadványokat beérkezéskor átveszi s számlájuk összegét
átvétel utáni 8 napon belül átutalja.
Átutalásoknál kérjük, hogy a számlán szereplő hatjegyű kód-
számra /vevőszámra/ hivatkozni sziveskedjenek.
- 3./ Kérjük, hogy 1966-ban, vagy előbb feladott elintézetlen megren-
deléseiket átnézni s a még szükségeseket új megrendelőszelvé-
nyen megismételni sziveskedjenek.
Kivételt képeznek a folytatásos művek, valamint azok a megren-
delések, melyeket a rendelők 1967. év folyamán sürgettek.
Előbbi kiadványok megjelenő köteteit folyamatosan szállítjuk,

utóbbiakat a sürgetéssel megújítottaknak tekintjük.

Munkánkat nagymértékben megkönnyíti s az esetleges duplum-beérkezéseket is korlátozza, ha a könyvtárak az új rendelőlapok fejrovatában a régi rendelés betű és számjelzetét is feltűntetik.

- 4./ Az 1968. évben érvényes deviza-szorzókat az alábbiakban közöljük:

USA dollár	70,— Ft	Holland forint	19,— Ft
Angol font	168,— Ft	Olasz lira	—,11 fill.
Angol shilling	8,40 Ft	Svéd korona	14,— Ft
DM/West	18,— Ft	Norvég korona	10,— Ft
Svájci frank	16,— Ft	Dán korona	10,— Ft
Francia frank	14,— Ft	Osztrák schilling	3,— Ft
Belga frank	1,40 Ft		

- 5./ A Könyvtárellátó a megrendeléseket a szelvényeken szereplő betű- és számjelzett /"ÁKV iktatószáma"/ alapján tartja nyilván. Felvilágosítást csak a jelzet közlése alapján tud adni. Továbbra is szívesen nyújt tájékoztatást a rendelkezésére álló bibliográfiák, könyvjegyzékek és egyéb segédletek alapján könyvadatokról /kiadó, ár stb./ vagy egyéb könyvbeszerzési kérdésekről.

